КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ: ЛЬВІВ, СЛОВАЦЬКОГО 14

5 ЧЕРВНЯ 1928 | Ч. 6 | РІК ВИДАННЯ I.

Педаґоґічна міра.

Майже одночасно впали на західно-українську кооперацію два удари: вимова кредитів львівським кооперативним централям „Банком Господарства Краєвого“ і здержання кредитів волинським українським кооперативним установам з боку „Банку Рольного“.

Це сталося під час, коли польські кооперативні центральні й низові установи втішаються всебічною кредитовою допомогою з боку названих банкових установ; коли, як ми вказували м. и. на цьому місці, вся кредитова допомога українській кооперації не досягає навіть половини тієї суми, яку одержала напр. кооператива „Produkcja“ в Бендзіні на будову пекарні! В той час, коли прим. білянс „Центральної Каси“, фін. осередка кас Стефчика (сільських райфайзенок) свідчить, що ця кооперативна польська установа оперує майже виключно державними грішми!

Українським кооперативним централям у Львові вимовлено весь, яким вони користувалися, кредит, у загальній сумі біля 500 тисяч зл. п. По своїй суті це акт протизаконний і неможливий в правовій державі. На щастя він не в силі поважно пошкодити нормальному ходові праць наших установ, з огляду на невеличку релятивно цифру виповіджених кредитів. Українська кооперація, за виїмком деяких установ на Волині, обертає вже сьогодня міліонами власних капіталів і втішається довірям як ділових торговельних кругів, так і загалу громади, яке варта дещо більше, як пів міліона — отже перенесе без шкоди і ці удари.

Отже не в тім діло і не тому ми забіраємо голос в цій справі. Нам розходиться про висвітлення тих „імпондерабілій“, що супроводжують останій акт походу на українську кооперацію, і значіння, яке він може і повинен мати для в и х о в а н н я українського кооператора.

І один і другий банк є установи державні, отже одночасне примінення обома однакової „караючої“ міри проти української кооперації носить виразний характер політичного акту. Преса українська в особі своїх чолових органів правильно оцінила цей акт, як спробу відомстити на українській кооперації те, чим „провинився“ перед існуючим режімом український нарід політично. Разом з тим це має бути спосіб зробити натиск на українське представництво посередньо для того, щоб воно піддало ревізії свою парляментарну тактику. Таким чином, українська кооперація, хоче чи не хоче, втягається у вир політичних акцій і комбінацій.

Цей останній крок польської рації стану у зайвий раз, цим разом в гостро-маркантний спосіб, нагадує нам, що немає сьогодня „неполітичних“ проявів життя і організації українського народу. Сам факт, що цей нарід взагалі ще дихає, є „політикою“ і каригідним вчинком. Отже даремні зусилля намагатися за всяку ціну пересвідчити когось про „безполітичність“ українського економічно-еманціпаційного руху. Все одно не переконаєш. Отже, коли й буде який ефект з останнього розпорядження польських державних банкових установ, то в кожному разі не той, якого вони бажали.

Автори останнього розпорядження помиляються ще в одному: ледви чи їхній крок матиме той наслідок, якого вони надіялися. Він не викличе в українських кооперативних кругах паніки; можна сподіватися, що якраз наоборот він випровокує їх на більшу енерґію в напрямку розбудови власної фінансової бази. Будучи „педаґоґічною“ мірою субєктивно, в замислах їхніх авторів, вчинки обох польських державних банків стануть педаґоґічними заходами в обєктивному розумінні. Вони причиняться до перевиховання українських кооператорів в напрямку орієнтації на те джерело, де скриваються справдішні капітали. Тим невмірущим, і головно, забезпеченим від усяких неприємних несподіванок, джерелом оборотових засобів є: 1. кооперативне опанування торговлі на українських землях, 2. зосередження всіх щадничих вкладок українського населення в українських кооперативних установах і 3. приучення нашого населення до ощадности взагалі та раціоналізації господарства.

З названих трьох джерел найобильнішим в сучасних умовах є перше. Не місце тут давати хоч приблизні підрахунки тих кольосальних сум, які просто пролітають що мінути й що години повз нас непомічені, потапаючи в кишенях непродуктивної суспільної кляси посередників; зазначуємо тільки, що суми ці перевищують значно фінансові можливости всіх польських банків разом взятих. На жаль ми з цієї великої скелі відлупуємо поки що тільки дрібоньки оскілки і головно: не всі навіть маємо добру волю до того, щоби, відступивши пару кроків взад, скинути полуду з очий та обняти очима всю могутність скелі в її цілости.

Треба бажати, щоби останній удар каменем намірений в нас став — проти волі його справця — ударом хлібом; щоби допоміг тим, хто ще досі не хотів миритися з новими зміненими умовами життя, покинути остаточно старі методи економічної роботи. Всю нашу увагу треба направити в той бік, відки є одиноко можливий доплив справді свіжих сил і щораз-то нових матеріяльних засобів: в бік безпосередньої організації кооперативного накупу і збуту та організації українського кредиту перш усього в самій його основі — на українському селі.

Инакше вся наша робота і будова буде будовою на піску, залежною, як це на жаль є ще на Волині, виключно від волі зовнішних чинників. В перспективі минулого треба висловити просто подяку шовінізмові, що в своїй короткозорости не уділив нам кредитів на більшу суму. Бо що булоб, справді, з нами днесь, в обличу вимови кредитів, колиб вони виносили не марних 500.000 зл. а 5, 10 чи більше міліонів?

Нехай-же „педаґоґічна“ міра, задумана на нашу шкоду, стане нам справжньою педаґоґічною вказівкою в позітивному розумінні. Нехай вона вийде „добрим людям на... здоровля,“ привчаючи їх доброго звичаю Американця рахувати в комерційному ділі тільки на себе і на свої мозолисті руки.

К.

До великих діл!*)

Дивно, що в нашій країні, де політичні аґітації змінюють одна другу так-же швидко, як пошесті у містах Сходу, творча думка так мало працювала над ідеалами власної культури. Бож господарський спокій повинен був би, як і політична війна, мати свої перемоги, якими він міг би вихвалятися. Я особисто в стократ більше віддаю переваги думці про те, що може осягнути товариська співпраця мужчин і жінок, як про те, до чого може привести та чи инша комбінація сил в парляменті. Краса великих цивілізацій була в значно більшій мірі створена дружньою працею народу, ніж тим чи иншим корпоративним чином уряду або держави. В нашу добу ми починаємо дивитися дуже песимістично (сумно) на можливість досягнення чогось власними зусиллями і покладаємо все більше надії на законодавчу владу. Я особисто гадаю, що ми маємо рацію, вимагаючи від держави сповнення її обовязку, але ще більше ми повинні сподіватися від самих себе. Ми повинні зрозуміти, що хоч би уряд у нас робив в двічі більше, чим він тепер робить, Ірляндія всетаки не стане визначнішою країною, коли в нас не буде жити безмежна віра в нашу здібність особистими зусиллями піднести нашу батьківщину на вищу ступінь, і коли ми не будемо перетворювати цю віру в чин. Держава може дати людині ділянку землі, але тільки сама людина може перетворити цю ділянку в рай земний, — а жити тільки для сьогоднішнього дня, працюючи без всякої шляхотної мети в майбутньому, без всякого ідеалу — це негідно істоти, що створена по образу й подобу Божому.

Ірляндія надзвичайно мелянхолійна й песимістична країна. Наші літератори і поети, які повинні б вливати в нас бадьорість, взяли за звичай писати про Ірляндців, як про людий, які „в похід вирушали, але бій завджи програвали;“ вони залюбки скиглять над нашим невмінням щось робити, замісць того, щоб підносити нашого духа, звільнювати нас та направляти нашу енерґію. У нас появилася нова інтеліґентська школа драматурґів, які кажуть, що їх мистецтво — це правдиве дзеркало, в якому відбивається природа ірляндського селянина; але в цьому дзеркалі чомусь відбиваються тільки риси виродження. Вибухи божевілля, грубіян, що бє свою жінку, безвольний фармер, якому нещастить в коханні, пє горілку та допивається до смерти — ось що переважно їм подобається змальовувати. Попадає від них також нашим провінціональним містам, які вони змальовують з усіма рисами морального й духового виродження, банальности й мізерности. Звичайно бич сатири корисний, і добре бути духово очищеним від зла, але ще краще — бути духово зміцненим. Позітивне добро завжди ліпше ніж виявлення неґативних сторін життя. Наші письменники й драматурґи розуміють Ірляндію і симпатизують їй не стільки вищими сторонами своєї природи, скільки — низчими; і коли судити по тому, шо в Ірляндії люди пишуть і на що ходять дивитися в театри, треба прийти до висновку, що нам приємніше бачити на сцені виявлення характерів, які гірші за нас самих, як виявлення характерів, шляхотніших, ніж ми самі.

Все це тільки побільшує наш національний песимізм і наше недовіря до власних сил, надовго закріплюючи в нашому національному характері ці риси, які можна було вибачити лише, як переходовий на-

*) Розділ з появившоїся власне прекрасної книжки Ірляндця Дж. Ресселя. — *Ред.*

стрій після поразки. Молоде покоління не повинно б нічого знати про ці поразки. Не можна з дитинства виховувати в ньому призирство до себе. У нас в Ірляндії енерґія людий підточена цинічним недовірям до власних сил, яке розповсюджене по всіх клясах суспільства. Що ми, старше покоління, якому обіцяли золоті гори, але котре на ділі бачило, як Ірляндія тільки стратила чотири міліони свого населення, стали циніками і песимістами, це цілком зрозуміло. Але ми не повинні передавати молодому поколінні в спадщину тільки свої розчарування, не передаючи ніякої спадщини надій. З перших років життя дитина від батьків та оточення засвоює віру або зневіря, і дуже часто вони своїми сумними поглядами виганяють з його життя всяку шляхотність, всяку надію і віру. Вони непомітно розвивають в дитині низьккй еґоїзм, недовіря до себе та грубий дух, що сміється над усіма високими ідеалами, поки врешті загіпнотизований юнак вже не бачить в житті ніякої краси, ніякої шляхотности.

Ні одна країна не може мати надії піднестися вище вульґарної посередности, коли в душі її населення не живе безмежна віра в сили людини. Самовпевнений американець створить велику цивілізацію, тому що він всім серцем і всією душею вірить у майбутність своєї країни і сили свого народу. Те, що Уїтман називав „варварським виттям“ ще може перетворитися в найшляхотнішу річ і найвищу думку, але без віри в себе і в свої сили ні один нарід ніколи нічого не осягне. Коли ми не віримо, що можемо порівнятися розвитком з любим народом або перерости любий нарід, який, колиб то не було, існував на світі, тоді найліпше, що ми можемо зробити — це всім абсолютно еміґрувати і стати слугами вищої раси, а Ірляндію залишити в розпорядженні нових кольоністів, які зявляться тут з такими ж великими надіями і стремліннями, як ті, що давали крила нашим першим переселенцям до Америки.

Ми завжди повинні уявляти собі ще щось ліпше, ніж те ліпше, яке ми знаємо та бачимо перед очима. Греція й Італія навіть в руїнах все ще здаються прекрасними і шляхотними з своїми напівзруйнованими колюмнами і храмами, що створені в дні їх слави. Але кожний з цих біломармурових храмів, раніш як він зявився в сяйві краси, на пригоркові, завжди був у сяйві ще більшої краси в уяві будівничого, що його створив. Чи багатьом відомо, як ця грецька культура розповсюджувалася по побережу Середземного моря? Маленькі народи, що мали землі не більше, як наше якесь баронство, висилали кольонію за кольонією, і посіяні ними зерна прекрасного життя виростали й розцвітали у великі міста і напівбожественні цивілізації. В Італії так само був свій розцвіт краси в середні віки; завітавши нині в маленькі італійські місточка, туристи знаходять їх повними зразкових творів малярства, будівництва та скульптури — свідків доби, коли малесенькі держави, розмірами не більше нашого любого графства, підносили свої думки до неба і бачили духовими очима ангелів. Невже-ж ми, Ірляндці, можемо тішитися непривабливими вулицями наших провінціяльних міст і нашими вбогими селами, які економічно перебувають під владою шинкарів? Коли в моїй присутности кажуть, що село завжди, по віки вічні буде темним та відсталим, це так само дратує мене, як колиб мені сказали, що тільки одні міщани мають безсмертну душу, що тільки в містах ясно світить божественна іскра, заложена в душу першої людини. Сільська Ірляндія могла б цвісти не меншою красою, як холми середневікової Італії, коли-б ми тільки по-

збавилися зневіря у свої власні сили. У нас є все, що було натхненням для инших народів: небо над головою, земля під ногами, дихання життя в наших ніздрях. Я б заслав на край світа людину, яка ставить межі тому, що люди можуть робити, яка забірає у людської волі вінок і скипетр і говорить, вказуючи на якесь нікчемне діло, як на межу: „Ось, поки ми можемо дійти, але не далі! Тут наше життя повинно спинитися!“ Ось чому я не можу байдуже чути про рутинні кооперативи, члени яких вважають, що від того, що вони навчилися виробляти добре масло, вони придбали для свого покоління невмірущу славу і можуть тепер безжурно спочивати на лаврах, прислухаючись до колес парового сепаратора та ховаючи в кишеню зайвий пенс за кожний ґаллон молока. І не люблю я тих маленьких організацій, в яких члени збіраються двічі-тричі на рік і називають себе „кооператорами“ тільки тому, що дістають тепер необхідні їм угноєння трохи дешевше, як раніш — а крім цього нічогісінько не роблять. Бігме, сільський крамар-кулак і то робить більше! Дякуючи його діяльности на селі все-ж появилися майже всі предмети першої потреби. І я кажу: коли кооператори не будуть прагнути до більшої роботи, ніж роблять ірляндські книжники і фарисеї, нам немає чим пишатися. Один поет, вільно передаючи слова Христа, звернені до учнів, які з призирством ставилися до прихильників старої віри, примушує його говорити:

„Ви смієтесь з їх сліз, надій та молитов?
Глаголю вам: так хай же в ваших душах
Життя повніше й глибше буде, ніж у них!“

Кооперативний рух передає в руки самих ірляндських селян будівництво життя в сільській Ірляндії і творення її цивілізації. Попередній стан річей залишив Ірляндію вбогою і непривітною. Але коли ми не будемо гаряче стреміти до того, щоб змінити це все і зробити життя в Ірляндії більш світлим та радісним для всіх мущин, жінок і дітий, на що ж ми тоді здатні? Ми так зневажливо висловлюємося про Анґлійців, наші газети та журнали часто вживають виразу „похмурі Саксонці:“ цей же вираз постійно зустрічається в промовах наших публичних ораторів, а між тим власне анґлійський поет сказав:

Не стомиться мій дух у боротьбі,
Не відпочине меч в руках
Поки ми не збудуємо Сіона
На світлих анґлійських лугах.

А другий великий анґлійський поет так вірить у майбутнє своєї країни, що в своєму останньому вірші зеднує землю з небом і каже, що люди побачуть, як

В сяйві звисла Якова драбина:
На горі — небо, долі — Чарінґ-Кросс!

Невже ми повинні думати про майбутність нашої батьківщини гірше, як „похмурі Саксонці“ думають про майбутність свого острова? Невже ми повинні задовольнятися крихтами, що падають зі столу життя, і сидіти, як жебраки, нічого не роблячи самі, чекаючи тільки того, що для нас може зробити держава і покладаючи всі вищі надії й стремління на наших правителів, — все одно чи будуть це Англійці, чи Ірляндці? Кожний нарід має уряд, якого він заслуговує. Нація не може виявляти в масі більше політичної мудрости, ніж її є в складаючих цю масу одиницях. Ідеалізм громади дає силу творцям великих надій, а без нього пророки цивілізацій так безпорадні, як ті, що проповідують в пустелі.

Тому я завжди проповідував самопоміч, як найважливішу з усіх видів допомогу, знаючи, що коли ми гаряче будемо прагнути до цього ідеалу, всі останні види допомоги прийдуть самі. Тому я завжди був і є проти втручання в наші кооперативні справи урядовців, які іменем держави пропонують робити за нас те, що ми повинні і можемо значно ліпше зробити самі. Ми можемо створити в Ірляндії цивілізацію, творячи її по бажанню власного серця і гріючи її диханням нового життя, але наші урядовці і правителі при всьому бажанні не можуть ставитися до нашого руху инакше, як вітчим до пасинка; вони не можуть знайти для нас душевної теплоти і „великих, божественних, підбадьоруючих слів." Вони кладуть плястри на тіло, коли раніше треба вилікувати душу. Ірляндську душу треба пробудити до життя; зробити ж це може тільки думка про великі дії, але ніяк не надія на грошеву економію або грошевий зиск.

Дж. Рессель (пер. А. С.)

Біжучі економічні справи.

Галичина після війни 1914—1920.

(Продовження)

в) Звіринна продукція.

Передвоєнний стан годівлі.

Звіринна продукція Східної Галичини була вже до війни невдоволяюча. Нерівномірний розподіл домашніх звірят по родам і лиха їх ужиткова здатність були причиною, що доходи зі звіринної продукції малощо перевисшали доходи з ростинної продукції, хоч пр. в Англії або Данії становили вони про себе 70 до 80% загального доходу з сільського господарства.

Коний плекала Східна Галичина в 1910 р. (остання конскрипція до війни) 676.734 штуки. З того припадало на поміщицькі господарства 14·6%, на дрібновласницькі — головно селянські 85·4% або иншими словами дрібновласницькі господарства удержували 6/7 загалу коний. Подібні відносини панували і в Західній Галичині. Наслідком сього надмірного перетяження дрібних господарств держанням коний було, що Галичина, яка займала 26·18% теріторії тодішньої Австрії, плекала у себе 50·1% загального числа коний Австрії. Мимо сього обробітка землі в Галичині була гірша як у инших кол. коронних краях. Галицький коник походження монгольсько-татарського, хоч дуже виносливий, є типом легкого коня і як такий дає слабший ефект праці.

Надмір коний в селянських господарствах був наслідком — як і було згадано — кліматичних умов Галичини, вимагаючих скорого порання біля осінньої і весняної управи, хоч й не можна промовчати й сего, що селянство держання коний уважає за доказ господарської незалежности. Не ведучи господарського рахівництва, не знає воно, що кінь у малих — а тим більше в карлуватих господарствах — є дармоїдом.

Рогатої худоби годувала Східна Галичина до війни 1,568.871 штук. З того припадало на поміщицькі господарства 201.900 штук або 12·5%, на чужі дрібні господарства 78.443 штуки або 5% а на українські дрібні господарства 1,290·409 штук або 82·5% усього стану рогатої худоби в Східній Галичині.

Як раз в останній декаді перед війною Східна Галичина з причини пошестий, недостачі добрих стадників і масового вирізування телят втратила проти стану з року 1900 аж 9·2% поголовля рогатої худоби. На 54 східно-галицькі повіти тільки три повіти подільські (Бучач, Чортків і Гусятин), один покутсько-степовий (Городенка) і один наддністрянський (Рудки) виказують звижку до меж 5·9%. В тім самім часі Західня Галичина втратила тільки 5·5% зі стану поголовля з року 1900. Страти в годівлі рогатої худоби вже перед війною сягнули квоти 52·3 міліона австр. корон в золоті.

Обниження стану рогатої худоби в Галичині в декаді 1900—1910 (на 7·9%) набере належитого освітлення, коли згадати, що приріст населення в тім часі виносив 9·7%. Супроти цього дистрибутивний упадок годівлі рогатої худоби виносить 17·6%[1]).

Якостево східно-галицька рогата худоба була марна. Пересічний річний видій коров хитався між 1.100 а 1.200 літрами. Жива вага виносила около 300 kg.

Годівлю нівечив стан розплідників. Використовуючи постанови краєвого годівельного закона з 1892 змонополізувало Галицьке Тво Господарське у Львові годівлю рогатої худоби у своїх руках і довело не тільки до мозаїки рас по дворах, але й до загибелі селянської годівлі[2]). Після даних кол. Краєвого Виділу Королівства Галичини і Володимирії — обнятих звідомленням з 18. вересня 1913 ч. 166.261 з днем 31. XII. 1912—повинно було у відношенні до чисельного стану коров і ялівок стояти в Галичині 17.956 стадників перевірених що до раси (полоси годівлі!) і що до ужиткової вартости. На ділі було тоді 3.401 ліценціонованих громадських бугаїв, 114 повітових і 1.549 стаційних; разом з кінцем 1912 року 5.064 штуки отже 28·2% числа законом передбаченого. Годівля рогатої худоби майже в 3/4 була дикою. Не могло її опанувати Галицьке Тво Господарське — віддане вповні поміщичій годівлі і заздро не допускало до годівельних акцій — тільки з політичних причин — українського краєвого Госп. Тва „Сільський Господар“ у Львові.

На 100 гектарів управної площі припадало в 1910 році рогатої худоби в штуках в:

Бельгії	98·4	Німеччині	57·7
Голяндії	94·3	Австрії	50
Ірляндії	68	Галичині	45·2

(супроти 49 штук з року 1900).

В році 1911 припадало:

	На 100 гектарів	На 100 душ населення
в Галичині	45	31
на Шлеську	61	26

[1]) Herman Diamand: „Położenie gospodarcze Galicyi przed wojną“ — Lipsk 1915 стор. 51. В цій праці подає Діаманд, що в декаді 1900—1910 годівля упала що до кількости на 7·6%. Дійсно упала вона на 7·9%; супроти сього у порівнанні з приростом населення слід піднести дистрибутивний упадок з 17.3% на 17.6%.

[2]) Гл. Julian Pawlikowskyj: Denkschrift betreffend die Rinderzucht in Ostgalizien — Wien 1916 (видано на правах рукопису).

на Моравії	51	31
в Горішній Австрії	79	64
в Данії (рік 1903)	71	73

З наведених тут порівнюючих цифр бачимо, що вже до війни Галичина в области годівлі рогатої худоби мала богато надробити. В першу чергу відносилося це до селянських господарств; вониж були головними годівельниками.

Безрог годувала Східна Галичина в році 1910 1,317.264 штук, в тім поміщицькі господарства 67.733 штуки або 5·14%, дрібновласницькі господарства 94·86%.

Вівці зосереджувалися в гірських, покутсько-степових, подільських і белзько-сокальських землях. Станом 307.218 штук овець перевисшала Східна Галичина Західну в пятеро і стояла в Австрії на другому місці (по Дальматії). У Східній Галичині припадало на двори 8.490 штук то є 2·77% загалу овець, або кругло 1/36 — решту плекало східно-галицьке селянство.

Домашня птиця в числі 11,586.300 штук з 1910 року теж зосереджувалася у Східній Галичині. Близько 300.000 штук дробу плекали повіти Рогатин і Бучач, понад 250.000 штук Тернопіль і Товмач, понад 200.000 штук повіти Коломия, Станиславів, Львів, Бережани, Підгайці, Борщів, Городенка і Снятин. В Західній Галичині тільки Ряшів мав більше як 200.000 штук домашньої птиці до війни.

Пасічництво Східної Галичини виказує на 1910 рік 284.689 вуликів (сім разів більше як Західня Галичина). В поміщицьких маєтках стрічаємо з того 14.944 вулики то є 5·24%, або около 1/19 загального стану вуликів Східної Галичини. Около 18/19 належить дрібним, а в першу чергу селянським господарствам.

З цифрового пересвітлення стану посідання домашніх звірят видно, що головним годівельником в Галичині є дрібновласницькі господарства.

Після даних „Statystyka polska"[1]) припадало в році 1910 в цілій Галичині:

Рід худоби	В 1000 штук		в процентах	
	двори	селяни	двори	селяни
Коні	129	777	13·28	86.42
Рогата худоба	253	2.250	10·11	89·89
Безроги	85	1.749	4·64	95·36
Вівці і кози (1902)	37	261	6·62	93·38

Спис рільних господарств з 3. червня 1902 освітлив нам в опрацюванні проф. Др. Франца Буяка і Др. Леона Бігеляйзена відношення поодиноких категорій господарств до годівлі домашніх звірят[2]).

Категорія господарств.	Процент рогатої худоби більший або менший від проценту простору:	Процент безрог більший або менший від проценту простору
до 0·5 ha	7 разів більший	11 разів більший:
0·5 — 1 ha	4 „ „	5 „ „
1 — 2 ha	3 „ „	3·25 „ „
2 — 5 ha	2 „ „	2 „ „
5 — 10 ha	1·5 „ „	1·5 „ „

[1]) Kumaniecki-Krzyżanowski: „Statystyka polska". Kraków 1915.

[2]) Franciszek Bujak: Galicya — Lwów 1908 том I стор. 322 і Dr. Leon Biegeleisen: Teorya małej i wielkiej własności — Kraków 1916 стор. 203.

10 — 20 ha	рівний	рівний
20 — 50 ha	0$^{1}/_{3}$ менший	0$^{1}/_{2}$ менший
50 — 100 ha	2 рази менший	3 рази менший
понад 100 ha	4 „ „	11 „ „

Як бачимо зі зростом обшару меншає число годованих на нім домашніх звірят.

Господарства до 2 гектарів площі займали в Галичині 6% простору а годували 9% коний, 21% рогатої худоби, 11% овець і 25% безрог з загалу поголовля отсих родів домашніх звірят.

Господарства від 2 до 5 гектарів займали 17% площі а господарства від 5 до 10 гектарів — 14·5% площі. Разом займали малоземельні і середні селянські господарства 31·5% рільничої площі, а годували на ній зі загалу галицької худоби: коний 64%, рогатої худоби 58%, овець 58%, безрог 61%.

Воєнні страти в годівлі.

Ми з розмислом подали подрібні релятивні цифри відносно участи селянських господарств в годівельнім господарстві Галичини, щоби на їх основі більш релєфно вийшли страти і шкоди спричинені війною.

Перший середвоєнний спис домашніх звірят переведений в січні 1916 року виказує у порівнанні з роком 1910 в Східній Галичині такі втрати:

Рід худоби	Утрата штук	Втрата в процентах з 1910 на 1916.
Коні	255.465	— 44·3%
Рогата худоба	581.633	— 40·5%
Безроги	802.183	— 70·1%

В тім самім часі стратила Західна Галичина коний 29·8% (то є 58.701 штук), рогатої худоби 16·4% (то є 146.424 штуки), безрог . 46·8% (то є 226.190 штук), зі стану з року 1910[1]).

В списі з 1916 року не узгляднено страт в стані кіз і овець та домашній птиці. Після даних Рільничих Комісій з року 1915 втрати в стані кіз і овець виносять 23·5% (то є 80·325 штук) а в домашній птиці 36·6% (то є 3,977.844 штуки).

З і з а г а л ь н и х ц и ф р ш к і д припадає на поміщицькі господарства при поодиноких родах звірят: з числа коний 19·9%, рогатої худоби 23·3%, безрог 5·5%, овець 4·3%, домашної птиці 5%[2]). (Краєва пересіч.) Вартість ш к і д в конях, рогатій худобі, безрогах, вівцях і козах та в домашній птиці усталює Краєвий Уряд Відбудови у Львові для цілої Галичини на 1 міліярд 406 міліонів австрійських корон. З них припадає на шкоди в поміщицьких господарствах 309·6 міліона австрійськнх корон (валюта лютий 1919).

Майже 1 міліярд 100 міліонів австр. корон виносять шкоди в живім інвентарі селянських господарств Галичини н а 1916 р і к (з валютою з року 1919).[3])

---

[1]) Dr. Marcin Nadobnik: Stan koni, bydła rogatego i trzody chlewnej w Galicyi w styczniu 1916 r. — Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych, том XXV. зшиток III. Львів 1917.

[2]) K. U. O.: Zestawienie szkód wojennych w Galicyi — Lwów 1919 стор. 16 — 18 і 46/47.

[3]) Тут подані шкоди воєнні, не чинитьби! Одначе практика реквізіцій у селян за квітами н е п л а ч е н и м и вказує на те, що на ділі вартість шкід буде значно висша.

Коли зважити, що Західна Галичина тільки частинно і то короткий час була тереном війни і що головний убуток поголовля домашніх звірят уляг там правильним і заплаченим реквізиціям, можна без помилки приняти, що східно-галицьке селянство навіть у далеко неповній цифрі, яку усталив К. У. В. партиципує зі шкодою у висоті приблизно 1 міліярда австр. корон вже на рік 1916.

Шкоди пасічництва на основі одержаних 365 відповідий на квестіонарі Краєвого Тва Господарського „Сільський Господар" у Львові можемо оцінити на 30% первісного стану з року 1910. Східна Галичина втратила около 100.000 пнів, що при цінах повного пня в лютім 1919 — 250 австр. корон дає цифру 25,000.000 австр. корон, без втрат доходу.

Після спису переведеного Галицьким Заведенням для обороту худобою в Кракові обчисляємо, що шкоди в живім інвентарі в 39 східно-галицьких повітах на день 31. X. 1917 виносили:

(див. таблицю на стор. 275)

Після даних Окружного Інспекторату Допомоги Рільництву втрати на день 31. XII. 1919 у порівнанні до стану з року 1910 виносили у Східній Галичині

в конях	38%	
в рогатій худобі	36%	(?)
в безрогах	77%	

Як бачимо усталення убутку поголовля рогатої худоби не може бути стійним коли вже з днем 31. X. 1917 пересіч убутку в Східній Галичині виносила 40.2%[1]). Природний приріст між 1917 — 1919 не міг доповнити прогалини 4.2% коли поглянемо на господарку 1918/19 років.

В році 1921 появився в органі Краківського Т-ва Рільничого[2]) знаменний приказ команди польської армії, після якого провіянтові офіцири мали в першу чергу реквірувати бугаї і корови, а щойно, колиб їх не було — воли й ялівки. Приказ такий може й був вигідний для легкого запровіянтовування армії, одначе вів прямо до дальшого винищування годівельних і доходових інвентарів Східної Галичини. Поповнення втрат годівельним матеріялом з за кордону при лихім стані валюти і загальнім зубожінню рільників після війни було неможливе. Впрочім вибаглива закордонна породиста худоба мусілаб нидіти в краю задля браку ядерних паш, які (головно овес і макухи) улягали реквізиціям або вивозові.

Недостача бугаїв в краю збільшена реквізиціями їх на апровізацію армії спричиняла яловіння коров. Субвенціонованих станиць стадників (як за часів Австрії) не було. Міхал Щепанські в статті „Upadek naszej hodowli"[3]) оцінюючи критично положення, висказує побоювання, що при такім стані господарки около 50% коров зяловіє...

Попри отсе навістив в липні 1920 Східну Галичину — занесений рогатою худобою з таборів більшовицької армії — книгосуш.

Незарадність влади — яку напятнувало „Polskie Towarzystwo Lekarzy weterynaryjnych" у Варшаві[4]) — спричинила, що ця грізна пошесть охопила аж 30 східно-галицьких повітів: Бібрка, Борщів, Броди, Бережани, Бучач, Чортків, Городенка (часть) Городок (часть) Гусятин, Камінка, Львів,

---

[1]) Убуток майже рівний убуткові з року 1916. Причина тому ця, що селянство за гроші з військових причинків купувало головно в російської армії корови.

[2]) Przewodnik Kółek rolniczych — Kraków N 2 ex 1921.

[3]) Przewodnik Kółek rolniczych — Kraków 1921.

[4]) Vide „Rrzeczpospolita" з 2 грудня 1920 ч: 169.

Ч.	Повіт	Стан рогатої худоби		Абсолютний убуток в штуках	Відсотковий убуток в порівнанні стану 1910/17
		Рік 1917 (31. X.)	Рік 1910 (31. XII).		
1	Бібрка	21.234	26.985	5.751	21.3
2	Богородчани	11.085	18.737	7.652	40.7
3	Бережани	12.445	27.424	14.979	54.5
4	Бучач	—	34.699	—	—
5	Березів	30.040	33.334	3.294	10.—
6	Чесанів	23.814	29.302	5.488	18.7
7	Добромиль	26.940	30.240	3.300	10.9
8	Долина	39.138	41.678	2.540	6.—
9	Дрогобич	37.247	45.501	8.254	18.1
10	Городок	19.787	25.580	5.793	22.7
11	Городенка	13.732	20.646	6.914	33.5
12	Ярослав	29.712	50.036	20.324	40.6
13	Яворів	25.774	33.097	7.294	22.1
14	Калуш	—	33.730	—	—
15	Камінка	14.969	38.938	23.969	61.—
16	Коломия	—	23.011	—	—
17	Косів	20.216	29.093	8.877	30.3
18	Ліско	39.229	50.117	10.888	21.—
19	Львів повіт	36.819	45.287	9.667	—
20	„ місто	—	1.199	—	—
21	Мостиська	24.000	30.398	6.398	21.—
22	Надвірна	17.368	24.664	7.296	29.—
23	Печеніжин	12.808	12.399	—	—
24	Підгайці	8.725	26.590	17.865	67.—
25	Перемишль	26.222	41.474	15.252	37.—
26	Перемишляни	17.461	26.812	9.351	35.—
27	Радехів	13.347	38.938	25.591	68.—
28	Рава	28.120	35.969	7.849	22.—
29	Рогатин	—	38.502	—	—
30	Рудки	20.714	26.245	5.531	21.—
31	Самбір	30.864	38.618	7.754	20.—
32	Сянок	35.234	46.347	11.113	24.—
33	Сколє	21.681	23.859	2.178	9.—
34	Снятин	17.562	20.051	2.489	12.—
35	Сокаль	18.842	32.017	13.175	41.—
36	Старий Самбір	19.367	23.648	4.281	18.—
37	Станиславів	14.292	30.797	16.505	53.—
38	Стрий	20.769	22.500	1.731	7.7
39	Товмач	16.371	31.575	15.204	48.—
40	Турка	34.082	42.775	8.693	20.—
41	Золочів	22.130	33.315	11.185	33.—
42	Жовква	25.860	36.290	10.430	28.—
43	Жидачів	29.288	30.526	1.238	4.—
	Разом	877.368	1,351.953	343.893*)	28.15*)

Увага: Стан убутку рогатої худоби в повітах Підгайці, Радехів, Товмач, Турка є неповний, бо не обіймає всіх громад в повіті.

*) Цифри отсі відносяться тільки до 39 повітів. Стан рогатої худоби в 54 східно-галицьких повітах обнизився на 31. X. 1917 о 40.2%.

Перемишль, Підгайці, Перемишляни, Радехів, Рогатин, Рудки (часть), Скалат, Сокаль (часть), Станиславів (часть), Теребовля, Заліщики, Збараж, Зборів, Золочів, Жовква (часть), Жидачів (часть) [1]).

Зльокалізування і здавлення книгосушу удалося щойно завдяки інтервенції закордонних фахівців, між ними в першій мірі данських ветеринарійних лікарів під проводом проф. Еллінгера з Копенгаги.

Ю. Павликовський.

Відбудова угноювання ріллі.

Одна з передумов відбудови знищеної війнами рільної господарки, це поворот до вживання помічних погноїв, згл. його введення там, де воно досі не практикувалося. Що зацікавлення хліборобів цією справою є, про те свідчать не тільки такі факти, як великий попит на відповідну літературу (пригадуємо успіх нашого „Сільського Господаря" з виданням брошурки про помічні погної), свідчать про те вже й цифри, що появляються в статистичних збірниках і публікаціях. Підчас війни вживання помічних погноїв упало майже до нулі. Відбудова починається в цілій Польщі, а також на українській території Польщі аж з 1921 — 1922 р. В р. 1922 зужито в цілій Польщі 150 тис. тон помічних погноїв, в р. 1924 — 336 тис. т., в р. 1927 вже 840 тис. тон.

Отже справа йде доволі швидким кроком, одначе не треба забувати, що до осягнення довоєнного стану ще дуже далеко. До війни, а саме в р. 1913/14 вживалося пересічно на всіх теренах нинішньої Польщі 85 кґ. пом. погноїв на 1 гектар орної землі [2]). В році 1927 вжиття пом. погноїв виносило пересічно ще тільки 46 кґ. на 1 гектар. Колиж взяти під увагу зокрема селянське господарство, то стан ще сумніший, бо на 1 гектар селянської орної землі припадає в р. 1927 всього 20 кґ. помічних угноєнь.

Для порівнання подаємо, що до війни в Німеччині вживалося помічних мінеральних погноїв 271 кґ. на 1 гек., в Данії — 274 кґ., та крім цього вживалися ще инші роди помічних погноїв.

Не буде зайвим поглянути, хто є доставцем мінеральних штучних погноїв для рільництва в межах Польщі.

Три роди помічних угноєнь вибиваються на перший плян: 1) угноєння п о т а с о в о - с і л ь н і (каініт, потасова сіль, по нім. Kali-Salze); 2) погної а з о т о в і (салітрові) і 3) ф о с ф о р о в і (суперфосфат, томасова жужелиця). До війни на терені суч. Польщі рільництво вживало на загал найбільше погноїв фосфорових, відтак йшли потасові, а врешті азотові.

П о т а с о в і с о л і добуваються тільки на українській території, в Калуші і Стебнику (на Підкарпатті), де находяться державні копальні каініту і потасу, колись австрійські, тепер в руках польських. Добування

---

[1]) Дані подані Ґенеральною Делеґатурою у Львові 11. XI. 1920.

[2]) „Przemysł i Handel" ч. 13/1928 ст. 525. Приводимо цифру пересічну для ц і л о ї Польщі тому, щоб можна було її порівняти зі спожиттям нинішним, бо для повоєнних літ маємо дані про спожиття угноєнь тільки загально для цілої Польщі. Хто цікавиться, тому подаємо, що д о в і й н и споживання пом. погноїв по окремих дільницях нинішної Польщі виглядало так: б. Пруський забор — 360 кґ., б. Конґресівка — 41 кґ., Галичина — 34 кґ. на 1 гектар. Пересіч з тих цифр для цілої Польщі виносила в тім часі 85 кґ. (відкинувши обшар „Kresów Wschodnich", де пом. погноїв не вживалося м. зовсім).

цього цінного земного богацтва за польських часів скріплено усильно, річ ясна, бо це приносить державі гарні доходи. Отже порівнюючи з довоєнною продукцією добування зросло так:

рік:	тон	рік	тон
1913	2.350	1924	84.000
1920	10.300	1925	189.000
1922	46.000	1926	208.000
1923	61.500	1027	222.000

Отже добування зросло від 1912 року стократно. Це є поспіх, який нагадує інтенсивність у вирубуванні скарбових лісів, проти чого виступає вже навіть „Слово Польське“.

Цікаво отже знати, чи на довго стачить запасів калієвих копалин на Підкарпатті? Як подає др. Л. О. Біґеляйзен (Stan ekonomiczny Małopolski, 1921, ст. 234), перед війною оцінювали поклади потасових солей в Калуші та Стебнику всього на 1,600.000 тон каініту (інж. Маєвскі); одначе Др. І. Косіньскі (Rolnik Ekonomista. 1928, ч. 8) подає вже цифру безмірно вищу — 70.000.000 тон. Чи це серіозний підрахунок, чи лише патріотичний оптимізм — не можемо знати. Колиб рахунок був правдивий, а річна експльоатація наших калієвих солей виносила, скажім, 1/3 міліона тон, то калуські та стебницькі запаси стачилиб ще на яких дві сотні років; при сильнішій експльоатації, очевидно, на значно коротший час.

Сучасне добування потасових солей на укр. Підкарпатті є вже на стільки поважне, що в силі прокормити майже всю рільничу Польщу; в р. 1927 довезено із-за кордону Польщі тільки 82 тис. тон (з Німеччини, де є найбільші в світі зложжа калієвих солей).

Згаданий вже др. Косіньскі подає, що Польща має „в резерві“ ще поклади потасових солей на Куявах, у воєвідстві Лодзь і Кельце, докладніше ще не досліджені. Не зашкодилоб їх дослідити.

Другий основний рід помічних погноїв це азотові погної. Найкращим цього рода природнім угноєнням є салітра з Чілі, яку довозили до війни і довозять тепер в значних кількостях до Польщі. Цю салітру одначе заступає в части штучний азотняк, що продукується з воздуха. Польща одідичила по Німеччині велику фабрику азотняку в Хожові (гор. Шлеськ), побудовану свіжо підчас війни. Фабрика є в руках держави. Вона продукувала в р. 1926 — 133.000 тон, в р. 1927 — 150.000 тон азотових угноєнь; фабрику поширюють, щоб могла продукувати 200.000 тон. — Заохочений тим уряд будує нову цього рода фабрику під Тарновом. Вигляди на успіх цеї справи є значні, коли зважити, що споживання азотових погноїв на теренах Польщі ще дуже невеличке, а на українській і білоруській теріторії майже невідоме, особливо селянству. (На 1 гектар управної ріллі в Польщі зуживалося 1 кґ., в Німеччині 12,6 кґ., в Бельґії 27,1 кґ. азотових погноїв.— (А. Барщевскі, „Пшеґльонд Ґосподарчи“ ч. 9 за 1928 р.).

Фосфорові угноєння. Ця найповажніша ґрупа мінеральних угноєнь походить з двох джерел: томасової жужелиці, як відпадку з виплавки зеліза і суперфосфату, добуваного з земних покладів. Третє джерело — перемелювання костей, хоч дає добрий матеріял, з природи річи грає найменшу ролю через обмеженність сирівця. Кістяну мучку меле одна фабрика у Львові (річно 5.000 тон костей), 4 фабрики в б. Конґресівці (20.000 тон) і кілька фабрик в б. пруськім заборі*).

*) Згадана вище стаття Косіньского.

Суперфосфат земний переробляє в Польщі 14 фабрик, з них три на укр. території (2 у Львові, 1 в Бучачі). Загальна продукція всіх цих фабрик в межах Польщі виносила в р. 1926 кругло 161 тон, покриваючи приблизно краєве запотребування. Через те, одначе, що суперфосфат не надається для кожного роду ґрунту, зокремаж важкі, квасні ґрунти приймають краще алькалічну томасівку (жужелицю), отже в результаті Польща, не маючи більш розвиненої зелізно-гутничої промисловости, довозить і буде довозити жужелицю з-за кордону. Дві львівські фабрики суперфосфату і мала фабрика „Бучач" можуть випродукувати річно 6.000 тон суперфосфату на загальну продукцію в Польщі 415.000 тон. Це ніщо в порівнанні хочби з одною фабрикою Шарфара в Боґуціцах, котра продукує 150 тис. тон. В „Кооп. Республиці" (квітень 1928, ст. 191) подані блищі дані про засоби фосфоритових копалин на західноукраїнській теріторії. Вони находяться над Дністром коло Нижнева і Незвиськ. Великі засоби добрих фосфоритів находяться за Збручем, в окрузі Камянця-Под., і відтіль довозився цей матеріял в Галичину в часах довоєнних.

Кардинальним питанням, як скрізь, так і в справі помічного угноювання ріллі, являється, річ ясна, питанням економности цього способу управи. Не входячи в чисто аґро-технічну проблєму, який погній відповіднішиий на якій ріллі, звернемо увагу на ціни погноїв. Отже ціни погноїв, як твердить міністерство хліборобства, до 1926 р. були некорисні для рільника. Тільки з моментом піднесення цін землеплодів, отже після відомої кризи 1925/26 рр., ціни помічних погноїв при своїй висоті оплачують їх вживання. На жаль не маємо зіставлення тих цін для Галичини; для б. пруського забору, (де ціни наслідком австро-німецького порозуміння не могли дуже відбігати від австрійських) зіставлення показує, що суперфосфат тепер ще на 25% дорозчий, як був до війни, потасова сіль дорозча на 15%, а томасина в тій самій ціні. Для теренів, що перебували під Росією, справа представляється значно краще: всі без виїмку помічні погної тепер значно дешевші (в переведенні на ціни жита), як були до війни, а найбільше видно цю ріжницю в ціні потасової соли (за 100 кґ. треба було дати до війни 83,4 кґ. жита, сьогодні 33 кґ.) Ясна річ, що в цьому випадку хліборобство б. Конґресівки тягне користь з прилучення Галичини до Польщі; не користають з цього лише наші браття-селяни Волині й Полісся, бо не вживають потасової солі. Відносно найдорозчим помічним погноєм є суперфосфат, та й то його якість значно гірша від заграничного; краєва продукція держиться, тільки дякуючи визначній митній охороні.

К. Коберський.

Стандаризація молочарських продуктів.

Слово стандаризація від якогось часу не сходить зі сторінок фахової преси всяких відтінків. Всі посвячують тій справі дуже богато уваги, з ріжних боків до неї підходять, стараючись висвітлити її значіння для економічного відродження збіднілої повоєнної Европи. В нашій мові даремно шукати слова, яке до всіх тонкостий віддавалоб правдивий смисл слова стандаризація. Ціль стандаризації, осягнення можливо сталого однотипного високо-якісного продукту, незвичайно важка. Коли приглянемось до

шляхів, якими продиралась індрустр'я американська, а в слід за нею як двигалась з тяжкої повоєнної кр'зи німецька, то побачимо, що тільки стандаризація принесла першій господарський розцвіт, опанування світового ринку, а німецький промисл головно стандаризації завдячує, що скоро вспів залікувати задані йому світовою війною рани. Стандаризац'я, відповідно використана, дає не лише зброю в руки для успішної конкуренції на світовому ринкові, але послідовно ведена і удержана на тому самому рівні, запевнює його опанування на стало. Така можливість є однак лише тоді, коли даний продукт по успішній конкуренції, завоюваши для себе сталу позицію, все в тій самій високо-якостевій кількости заповнює торговий ринок. Краї західної Европи і Америки стандаризацію, успішно переведену в промислі, стараються примінити і в сільсько-господарській продукції. Вистане вказати на данське масло, яке тішиться добрим і безконкуренційним іменем на світовому ринку; швайцарські сири (ементальські) вспіли опанувати так далеко той ринок, що всяка конкуренція в тому напрямі до нині безуспішна.

Для Українців по той бік рижського кордону стандаризація покищо стає актуальною в приміненні тільки до сільсько-господарської продукції, специяльно молочарської. Недалекий час, коли уряд польський, засягнувши опінію господарських кол в тій справі, має намір видати закон в формі декрету президента республики, що всі продукти сільсько-господарські, передовсім масло, можуть вивозитися за кордон тільки у відповідній, законом приписаній формі, з означеною кількістю води (16%), соли, (несолоне 0,15%, солене 2,75%), найменше 83% товщу. Масло, що висилається за кордон, мусить бути складу зернистого, легко даватись розсмарувати, барви золото-жовтої, смаку делікатно-міґдалового, покріпляючого. Держава через своїх відповідних урядників має право доглядати за самим виробом масла, переводити контролі хемічні, а невідповідаючий продукт може завернути даній молочарні чи союзові назад.

Як з того бачимо, польська держава, загрожена економічно на світовому ринку чужим квалітативно кращим продуктом, хапається способів, що примусово, з гори вводять певні норми для поправи самої продукції масла. Які наслідки може мати для нашої молочарської продукції задуманий закон, про те поговоримо на иншому місці. Тут хочемо намітити лише основні лінії, якими повинна продиратись наша молода молочарська промисловість, примінюючи для себе вигоди стандаризації. Непотрібно хіба пригадувати того, що не слід нам йти сліпо шляхами закордону, тримаючись певних норм для того тільки, що так зробила з успіхом чужина, але треба її досвід примінити до наших обставин. Нашою ціллю є в першій мірі опанування якостево добрим продуктом краєвого ринку, бо в той час, коли ми часть нашого продукту вивозимо за кордон, чужина нас засипує своїм що до якости не все найкращим продуктом, підриваючи довіря до наших сил та диктуючи тим самим ціну нашому ринкові. На це слід звернути увагу тимбільше, що зараз польська держава не в силі гострішими мірами хоронити сільсько-господарську продукцію високим митним муром, бож невідповідаючий вимогам продукт годі самими митами штучно вдержати здібним до конкуренції, навіть на краєвому ринку.

Тут слід вказати на одну добру сторінку нашої кооперативної молочарської централі, а саме на те стремління, яке індустрія вже вспіла собі засвоїти і його придержується: достроюватися до смаку і вимог покупця. В нашій сільсько-господарській продукції треба це підчеркнути тим більше, що недодержування того правила вже в минувшині нанесло нам богато болючих втрат. Що в таких випадках не вільно забігати до екстремів, цього,

здається, і не треба пригадувати. Йдучи послідовно до поліпшення нашої продукції, ми мусимо виховувати, поучувати нашого рільника-продуцента всіми даними до диспозиції засобами та привчати його до тих досвідів і вимог, які ставить новітня рільнича господарка.

Для молочарського промислу стандаризація стає гамлетівським питанням »бути або не бути«. Стандаризація в молочарській продукції не кінчається з виробом масла і сира, чи приправою стало одноякісного консумційного молока; вона сягає своїм коренем до стайні, до кормлення, доєння, до плекання молочної худоби взагалі. В наших відносинах це значить, що мусимо в першій мірі поправати до границь техничих можливостей якість молока, його процентовий обсяг товщу та чистоту. Порушена новими силами »Сільського Господаря« справа годівельних станиць молочної худоби, контрольних стацій молочности, все це теж стоїть у звязку з принціпом стандаризації. Спеціяльно контрольні стації мають важке і відповідальне завдання що до піднесення молочарської продукції.

Що засновування контрольних стацій (годівельних і молочних), хемічні аналізи, саме удосконалювання виробу, пастеризації сметани, відповідне оригінальне упакування піднесе адміністраційні видатки наших молочарень, це нас не сміє в ніякому разі відстрашувати, бо разом з тим піднесеться якість і вартість продукту, збільшиться на него попит, що безуслівно ці видатки покриє.

Не треба також забувати, що повоєнний час поволі перейшов до історії; час, де за товар без огляду на його якість плачено кожну ціну, відійшов рівнож туди. Нині отже продуцентові не лишається нічого другого, як якістю пробиватися до успішної конкуренції. В наших обставинах це тим важніше, що ми находимось у виїмково тяжкому положенні і що надіятись якої небудь і від кого небудь помочі — даремна страта часу. Ми відказані самі на себе і свідомість того повинна витворювати в нас тим більшу певність нашого не успіху, а побіди.

Перед нашими отже сільсько-господарськими кругами, фаховою молочарською централею наростає ще одно питання, яке з великою розвагою, по докладному простудіюванні складних обставин нашого села, мусить бути рішене згідно з інтересами нашого рільника-продуцента та привести кооперативну молочарську продукцію не лише до закріплення тих успіхів, які вона осягнула на краєвому а почасти і заграничному ринку, але й дати змогу вийти на ширше поле.

інж. П. Коцюба.

Кооперативний збут в Сполучених Державах Америки.

В европейській кооперативній літературі дуже мало ознайомлені з кооперативним рухом Америки, а між тим і по своїм розмірам і по своїм властивостям рух цеї заслуговує уваги. Коли иноді кажуть про малу ролю кооперації в Сполучених Державах Америки, то, звичайно, мають на увазі споживчу кооперацію, яка дійсно мало там розвинута, не дивлячись на те, що спроби до організації її робились нераз на протязі більш ніж півстоліття. Причинами малого успіху споживчої кооперації можна визнати: високий рівень життя працюючої кляси, у якої не йде про ощадження якогось сотика, з другого-ж боку характеристична для Америки економізація праці. В Америці більше турбуються про те, щоби з як можна найменшою затратою праці залагодити справи домашнього господарства, а головну працю направити на зарібкове господарство. В Америці завше можна заробити більше своєю професійною працею, ніж заощадити на домашньому господарстві. З огляду на це там швидче скористуються послугами приватної крамниці, що постачає споживчі продукти на домівку, ніж витрачуватимуть час на купівлю в кооперативній крамниці, яка не завше може бути приміщена дуже близько. Також не має Американець часу, щоби присвятити його управлінню чи контролі споживчої кооперативи. Але инакше стоїть справа, коли кооперація може прислужитись в організації зарібкового господарства, в збуті продуктів зарібкового господарства, з окрема в збуті продуктів фармерського господарства, чи в накупі для зарібкового господарства. Тут вже йде річ про основну зарібкову діяльність, а до вигідної і доцільної організації її Американець дуже чутливий. З огляду на це кооперація продуцентів відограє там далеко більшу ролю, ніж кооперація споживачів. Можна сказати, що найбільш характерною для Америки є кооперація для з б у т у сільсько-господарських виборів. Правда і кооперативний н а к у п в Америці в деяких галузях відограє помітну ролю. З окрема, наприклад, в східних стейтах, де поширене молочарство на купованих, концентрованих кормах, чи інтензивне рільництво, що потребує накупу штучного угноєння та поліпшеного насіння.

Дуже великого розвитку осягнула також кооперативна асекурація серед фармерів. З окрема асекурація будов від пожежі. Більш як на 6 міліярдів долярів майна є заасекуровано у кооперативних асекураційних товариствах фармерів і кооперативне обезпечення ощаджує фармерові витрати на асекурацію на 50%, в порівнанні з тим, що треба булоби платити приватним компаніям.

Сильно поширені кооперативні телефонові товариства.

Але всеж найбільш характерним видом кооперації в Америці є кооперативний збут сільсько-господарських продуктів. Щоби показати важливість кооперативного збуту для американського сільського господарства, наведемо такі відомости: міністерство землеробства обраховує, що в 1925 р. було 2.700.000 членів ріжних кооперативних організацій для збуту. Коли взяти на увагу, що деякі фармери належали до більш ніж одної організації (а це буває не рідко), бо американські кооперативні організа-

ції для збуту дуже спеціялізовані і обмежуються звичайно збутом одного виду продуктів, то всеж можемо рахувати, що біля 2 міліонів фармерських господарств належало до одного чи більш кооператив для збуту. Себто біля 1/3 всіх фарм в Америці збувало свої вироби через кооперацію. В деяких районах Америки, як наприклад, в стейті Мінезотта більш як половина фармерів належить до кооперативних організацій.

Загальну суму продажу всіх кооператив для збуту згадане міністерство обраховує за 1925 рік в 2,400.000.000 долярів, себто недалеко від тисячі долярів продажу на кожного члена кооперативи. З певним приближенням можна сказати, що кооперативні продажі складають біля третини всіх продажів сільсько-господарських продуктів в краю. Навряд чи є багато країн, де кооператизація збуту сільсько-господарських продуктів пішла так далеко. Яку ролю кооперативний збут відогравав для головних продуктів сільського господарства Америки, видно з нищенаведеної таблиці.

Сума продажів та число членів кооператив для збуту головних продуктів сільського господарства в Америці:

Назва продуктів збуту	Сума продажів в міл. долярів	Число членів в тисячах
Збіжжа	750	520
Молочарські продукти	535	460
Худоба (рогата, безроги, вівці)	320	400
Овочі	280	180
Бавовна	150	300
Тютюн	90	300
Инші продукти	275	540
Разом	2.400	2.700

Таким чином кооперативний збут в Америці захоплює всі головніші напрями тамошнього сільського господарства, а не обмежується лише якимись окремими галузями.

Треба відмітити, що з окрема швидкий розвиток кооперативного збуту помічався за останні 10—20 років. На протязі останніх 10 років (з 1925 р.) кооперативний збут зріс приблизно в чотори рази (число членів з 651.000 в 1915 зросло до 2,700.000 в 1925, а загальна сума продажів з 636 міл. долярів до 2.400 міл. долярів). Але певні галузі сільсько-господарської кооперації в Америці розвинулись значно раніше. Так кооперативне обезпечення почалось раніш як 80 років назад. Молочарська кооперація теж одна з старих галузів американської кооперації, з окрема кооперативні сироварні. Трохи пізніше виникли кооперативні маслоробні.

Кооперативні елєватори (зсипи) для скупки і збуту збіжжа, як поодинокі явища, теж виникли досить давно, але масовий кооперативний рух в области елєваторної справи почався яких 20 — 25 років назад. Приблизно такого ж віку кооперативний рух серед продуцентів фруктів і овочів. Ще пізніше захопила кооперація збут худоби. Тут кооперація прибрала масовий характер яких 10—15 років назад. Широке захоплення кооперацією збуту бавовни і тютюну та деяких других галузів треба віднести вже до повоєнного часу, коли наступила повоєнна кріза сільського господарства в Америці.

Ріжниці в віку кооперації по окремих галузях сільсько-господарського збуту відбиваються й на організаційних формах кооперації в них. Загально можна сказати, що в американській кооперації боряться зараз два організаційні типи: кооперація збудована на принціпі федерації і кооперація централізована.

Старші кооперативні організації, що розвивалися поволі, виникли в формі місцевих кооперативних організацій, порівнюючи малого розміру; це були кооперативні сироварні (30—40 членів), кооперативні маслоробні (100—150 членів), місцеві фармерські елєватори (теж 100—150 членів). До цьогож типу належали і старші кооперативні організації по збуту фруктів а пізніше в ційже фармі організувались кооперативи по відправці худоби на центральні ринки. З поширенням числа місцевих кооператив по збуту в ріжних галузях, коли виникли спільні для них завдання, місцеві кооперативи обєднались в районні, а далі й у ширші обласні союзи на принціпі федерації. В деяких галузях союзне федеративне будівництво розвилось дуже сильно. Витворились міцні союзи, що перебрали на себе багато функцій від місцевих кооператив, в тому числі самий збут. З окрема сильне союзне будівництво виявилося в деяких галузях фруктової (овочевої) кооперації (наприклад відома союзна організація для збуту помаранч та цитрин в Каліфорнії, що охопила в цілому всю цю галузь сільсько-господарської продукції) та в молочарській кооперації. Навпаки, в области збуту збіжжа кооперативна організація в Сполучених Державах не вийшла за межі місцевого ринку. Місцеві кооперативні елєватори і до цього часу не витворили спільної організації, що перебралиби на себе збут збіжжа на центральних гуртових ринках. Кооперація тут заступила лише місцевого скупщика; далі на центральних ринках збут збіжжа провадиться і кооперативними елєваторами через приватний торговельний апарат. В Канаді кооперативний збут збіжжа набрав далеко більш централізованого характеру і своєю організацією захопив всі ступні збуту аж до центральніх внутрішних ринків і ринків експортових. Ми не можемо тут зупинятись на причинах, через що в певних галузях кооперація захопила всі ступні збуту, в других же обмежилась лише низчим ступнем. Можемо вказати лише на той факт, що центральні збіжеві ринки вже раніш були добре зорганізовані в спеціяльні біржі з розвиненою системою приватних комісійних домів, що працюють добре і дешево, тоді як центральні ринки фруктові, овочеві і молочарські такої міцної організації не мали.

У всякому разі у всіх тих галузях кооперативного збуту, що розвивались поволі на протязі довшого часу, незалежно від того, чи витворились в них сильні союзні організації чи ні, основою являються місцеві кооперативи.

Цілком инший тип кооперативної організації утворився в тих областях кооперативного збуту, де кооперація виникла раптовно за останні роки. Тут організатори поставили собі метою зразу же виступити на центральних ринках. Вони не могли чекати на повільний розвій місцевих кооператив, щоби пізніше створити з них союзні федерації, що координувалиб діяльність місцевих кооператив. Щоби осягнути вплив на центральні ринки з самого ж початку організувались великі централізовані товариства, що захоплювали цілі стейти, чи навіть більші области. Вони вступали в звязок з окремими членами — фармерами безпосередньо, поминаючи організацію місцевої кооперативи, яка була відсутня. Деякі з таких централізованих кооператив, як наприклад кооперативні організації для збуту

тютюну чи бавовни, нараховують кожна декілька десятків а то і більше сотні тисяч членів.

Окремі члени тут звязані з центральною організацією для збуту безпосередньо, вони зобовязались передавати їй на збут свої продукти по довготерміновим контрактам. Члени, що порушували ці зобовязання, мусіли платити штрафи від кількости проданих поза кооперативною організацією продуктів, або і відповідати перед судом за нанесені через те кооперативі втрати.

Таким чином основними рисами цих новіших форм кооперативного збуту були: великий розмір кооператив, що притягли безпосередньо велику кількість членів, не витворюючи місцевих організацій, з другого боку довготермінові зобовязуючі контракти з своїми членами.

Метою такої організації було, як можна швидче і як можна більше вплинути на центральні ринки збуту, охопивши в одну організацію по можливости більшість продуцентів певної галузі і забезпечивши на довший час збут їх загальної продукції через кооперативи. Більшість таких організацій виникла під час сільсько-господарської кризи, що почалася в Америці в 1920 році, коли ціни на сільсько-господарські вироби різко впали. Організатори таких централізованих кооператив гадали, що забезпеченням контролі над збутом значної частини певного продукту і введенням певної політики урегульованого випуску на ринок продукту, їм вдасться підвищити ціни до рівня, що забезпечувавби фармерові певні прибутки. В основі цеї політики лежить, як видно, ідея монополізації ринку, яка так характерна для капіталістичних обєднань в промисловости.

Треба сказати, що ідея централізованих кооператив по збуту з початку виникла в певних спеціялізованих галузях сільсько-господарської продукції. Вперше така організація була вжита для збуту сушеного винограду та сушеного чорносливу в Каліфорнії. Там ця продукція була сконцентрована в більш менш обмеженому районі і централізовані кооперативні організації змогли зразу же охопити більш 2/3 загальної продукції і забезпечити збут їх на довший стан пятилітними чи семилітними контрактами зі своїми членами. Таким чином на певний час була дійсно створена монополізація ринку і кооперативи по збуту цих продуктів використовували таку свою позицію значним підвищенням цін.

Але така політика цін відбивалася зле на пізнішому розвитку цих кооператив. Високі ціни викликали значне поширення продукції, що скінчилося перепродукцією і неможливістю збути весь продукт по вигідних цінах. В кінці кінців ціни мусіли бути знижені і дотичні галузі терпіли тоді від надмірної перепродукції. Себ-то виявилось те, що нераз трапляլося в наслідку капіталістичних обєднань в области промисловости.

Колиж така політика була вжита і деякими иншими на ново створеними кооперативами по збуту, наприклад кооперативами по збуту тютюну, які зразу ж при їх заснуванні в 1921 р. притягли до себе більшість продуцентів, то і тут також з одного боку була викликана продукція, що не відповідала попиту на ринкові, з другого ж боку цим обмежувався розмір збуту. В наслідку цього на протязі 3—4 років виросла значна кількість тютюну, який кооперативні організації мусіли тримати на складах, чекаючи продажу, а це почало гнітити на ціни, та з другого боку викликало незадоволення членів, бо остаточний розрахунок за попередню кооперативну продаж тютюну можна було одержати лише з дуже значними опізненнями. В тойже час члени були зобовязані довготерміновими контрактами збувати весь свій продукт через кооперативу.

За останній час більшість централізованих кооперативних організацій для збуту зрозуміла вже невідповідність такої політики власним же інтересам і по части змінила політику монополістичної контролі цін. Також до певної міри поширюється думка й про те, що недоцільно є звязувати членів зобовязанням невідкличо збувати весь продукт через кооперативу на протязі довшого часу. Багато кооператив для збуту перемінило свої контракти з членами в тому напрямі, що такі довготермінові контракти на бажання членів можуть бути розвязані на певний термін кожного року. Цим було визнано, що кооперативні організації можуть привязувати до себе своїх членів тим, що вони дійсно мусять допомагати своїм членам, дійсно робити їм послуги більші, ніж вони можуть мати від приватної торговлі, а не привязувати їх примусом чи притягненням до суду. Треба відмітити, що старші кооперативні організації, як то молочарські чи хлібні елеватори в Сполучених Державах, зовсім не звязують своїх членів зобовязаннями збувати весь свій виріб виключно через них. Не звязують контрактами своїх членів також кооперативи для збуту худоби.

Зясувалась також багатьма централізованими кооперативами потреба в місцевих організаціях, що обєднувалиби менші кількости членів звязаних сусідством і стоялиби поміж фармером і центральною організацією. Найбільшого успіху в організації збуту осягли ті кооперативні організації Америки, що своєю метою поставили не монополістичний вплив на ціни, а ліпшу організацію і здешевлення збуту з одного боку і поліпшення якости продуктів збуту з другого боку. В цьому відношенні найкращими прикладами можуть служити деякі союзні кооперативні організації для збуту фруктів (як вже згаданий союз кооператив по збуту помаранч чи цитрин, рівнож як і кооперативи для збуту горіхів) а також союз маслоробних кооператив в Мінезотті, чи кооперативних сироварень в Вісконсіну.

Цим кооперативам прийшлося провадити організацію збуту там, де не було добре зорганізованих центральних ринків, рівнож де стандартизація продуктів не була переведена установами державними, як це було зроблено відносно головних сільсько-господарських продуктів: збіжжа та бавовни.

Першим завданням кооперативних організацій і було поліпшення та стандартизація продукту. Так наприклад кооперативна організація для збуту помаранч поставила собі за мету звести велику кількість сорт оранжів на малу кількість, вибравши з них лише ліпші. Союзна організація впливала в цьому напрямі на місцеві кооперативи а через них на продуцентів. Далі була поліпшена сортовка продукту, клясифікація по розміру і якости, поліпшене було опакування. Далі кооперативи старалися підтримувати на протязі довшого часу одноманітність продукту, встановляючи на певні сорти свої союзні охоронні знаки (марки). Вимоги американського ринку до масового одноманітного продукту високої якости — є основні вимоги. Лише виконавши цю вимогу, кооперативні організації могли завоювати ринок, а поліпшуючи якість продукту, далі могли затримати ринок за собою на довший час. Так само і молочарські кооперативи, контролюючи якість та свіжість молока чи сметанки, що поступає від фармерів на маслоробні, встановляючи ціни на молоко згідно з його якістю, добилися поліпшення якости масла. Діяльність же союзу молочарень, що встановив інспекцію масла, привела до стандартизації продукту. З огляду на це масло кооперативних маслоробень придбало дуже добру славу і розцінювалось вище, ніж масло приватних фірм. При таких умовах, коли в останній час (1924 р.) союз маслоробень в Мінезотті перебрав на себе збут

масла на головних центральних ринках (як Ню-Йорк, Чікаґо, Філядельфія), передавши його до своїх аґентів на цих ринках, то йому було легко добитися широкого сталого збуту по цінах вищих, ніж масло, що продавалось приватними фірмами.

Кооперативам по збуту фруктів і овочів удалося також розвязати ще одну важливу проблєму, а саме встановити бажаний розподіл продуктів по ринках збуту і управильнити приток товару на ринки. Раніш, коли ринок був неорганізований, часто овочі і фрукти збігалися великими масами на якихось ринках і через це ціни ріжно падали, бо, з огляду на неможливість переховання швидко псуючихся фруктів чи овочів, приходилось їх збувати по великій ціні. Тепер великі союзні організації тримають добрий інформуючий апарат, що весь час держить як центральну організацію, так через неї і місцеві кооперативи в курсі про стан окремих ринків. В цьому кооперації дуже богато помагають відповідні інформаційні установи федерального уряду (Департамент Хліборобства). Маючи швидку і добру інформацію про стан ринку, кооперативна організація може контролювати і відповідно розподіляти рух товару на ринку. Це причинилося до більшої стійкости цін.

Цікаво відмітити, що американські кооперативи по збуту витрачують значні кошти на рекляму своїх продуктів. З окрема це відноситься до кооператив по збуту фруктів. Той наприклад згаданий вже Союз по збуту оранжів (California Fruit Growers' Exchange) за 20 років витратив 9 міліонів долярів на рекляму. Але треба мати на увазі, що цей Союз продавав за останні 5 років щорічно на суму біля 85 міл. долярів, що складало більше 10% від загальної продажі оранжів в краю. Рекляма велась не тільки з огляду на боротьбу з конкурентами (бо кооперативна організація добре опанувала ринок), а головно для виховання споживача в напрямі більшого споживання фруктів. І треба сказати, що рекляма в цьому напрямі осягала значні наслідки.

Можна булоби торкнутись ще богатьох сторін діяльности американських кооперативних організацій по збуту. З окрема є дечому повчитись у них в організаційно-комерційній сторінці їх діяльности і в области техніки збуту. Правда, що техніка кооперативного збуту в Америці пристосована до умов американського ринку, що, як зазначили ми вище, характеризується масовим попитом на стандартизований що до доброти і якости продукт. В багатьох відношеннях умови американського ринку ріжняться в цьому від умов ринків европейських, а в звязку з цим мусить ріжнитись і техніка збуту. Але певні загальні організаційно-технічні проблєми залишаються в кооперативному збуті спільними. З огляду на це европейський кооператор, в тому числі і український, мусівби звернути більше уваги на американський кооперативний збут. Завданням цієї статті і було звернути увагу читача на те. Коли ж би хто цікавився більш конкретними питаннями що до організації і техніки кооперативного збуту, чи фруктів та овочів, чи продуктів молочарських, чи худоби, мусівби звертатись до відповідних публікацій та безпосередніх інформацій від кооперативних установ, тим більше, що і федеральний уряд Америки (Департамент Хліборобства) і сільсько-господарські коледжі окремих стейтів випустили дуже багато публікацій що до організації і техніки кооперативного збуту по головних галузях. Ці публікації можна одержувати від відповідних установ або за дуже малі кошти, або й зовсім безкоштовно.

Проф. В. Тимошенко.

Ще до дискусії над важною справою.

Великого шуму, більшого чим треба, наробило в нашій пресі виповідження державних кредитів нашим економічним установам. На щастя, кредити ці (пятьсот тисяч зол.) не так великі, щоби могли поважно захитати наше економічне життя.

Може і в тім випадку сповниться пословиця, що: »нема нічого злого, щоби на добре не вийшло«. Може факт виповідження державних кредитів заставить нашу суспільність поважно призадуматися над створенням власної кредитової інституції, котра могла би обслужити так наші кооперативні установи, як і дати догідний продукційний кредит для нашого селянства.

На жаль, у нас тільки одиниці і то незначна їх кількість інтересується так понятим кредитом. А що у нас потрібно кредитової установи, побудованої на правдивих засадах кооперативної самопомочі, а не на засадах лихварського визиску, це факт, про котрий ніхто не спорить.

У нас кожний, хто хоче і не хоче, деклямує, що ми селянська нація, в 90—95% зложена з селян, і через те кожна інституція політична чи економічна є народня і т. д. І що з того, що селянська нація, що з того, що 95% селян? А чи застановляються над тим, що та селянська маса спролетаризована, що як не опамятаємося і не зачнемо економічної роботи на дійсних твердих основах, що та селянська нація для свого потомства лишить в спадку з економічних здобутків хіба жебрачу торбу? Наша кооперація бореться з кредитовими труднощами і лише запал і здоровий хлопський розум та упертість тримає її на висоті розвитку. Спролетаризоване село примирає голодом і в даних відносинах лише радикальна зміна в організації нашого селянського господарства зможе хоч на час відсунути катастрофу, до якої котиться наше село.

Що поможе теоретична наука наших аґрономів на селі про модерну господарку, як садження збіжжа, управа промислових і лічничих рослин, перехід зі збіжевої на пашну годівельну господарку, коли наш селянин не має можности постаратися потрібного до того інвентара, насіння, погноїв то що? На це все потрібно селянинові кредиту. Потрібно кредиту на машину, на насіння, на молочну худобу, на погної, на меліорації і то кредиту дешевого і довшеречинцевого.

Скаже дехто, що ми ж маємо свої старі фінансові інституції, як Центральний Кооперативний Банк, Дністер, Земельний Банк Гіпотечний і цілу сітку повітових кас. Так, ці інституції і старі і є вони, але не для тих цілий, які потрібні зараз нашому селу.

По даним статистики РСУК. за 1926 рік нараховується на зах. українських землях 105 кредитових кооператив I. ст. (включно з повітівками, Дністром, і т. д.) і 1 Централя (Центробанк), що є членами РСУК. Ця цифра наглядно вказує на мале заінтересовання відповідальних чинників нашого економічного проводу кредитовою кооперацією. З кінцем 1927 р. число кредитових кооператив піднеслося зі 106 на 113, а зараз, (травень 1928 р.) маємо 122 кредитових кооператив.

З кінцем 1926 р. виказує наша кредитова кооперація, обєднана в РСУК., 1,136.242·16 зол. власного майна. в більшости на уділах.

Вкладки виносили 2,826.808·58 зол.

Позичок уділено протягом року (1926) на суму 3,142.807·54 зол., з того припадає на векслеві позички 96,2%, на скриптові 3,8%.

Такий кредит ні по кількости, ні по формі далеко не відповідає нашим вимогам.

Не закриваючи правди, кредити наших „кооперативних" установ в більшости хіба тільки формою ріжняться в дечім від лихварських приватних кредитів. Знаємо випадки, коли самі кошти протесту векслів і судових вироків виносять вдвоє, а то й більше того, що було колись позичено — не рахуючи зовсім того, що довжник заплатив на »уділи« в касі, бо-ж при прольонґаті запротестованого векселя новий вексель деякі навіть видні установи трактують як »нову позичку« і вимагають нового уділу. До того приходить долярова вальоризація, яка ще збільшує довг, инколи на 70%!

Такий кредит, це руїна для кооператив і для поодиноких довжників, а не поміч.

Лихові конче треба зарадити і то зараз.

Розпочато в нас минулого року акцію дрібної ощадности, щоби в той спосіб дійти до більшого оборотового капіталу. Зроблено кілька свят-рефератів і на тім кінець. Аж 23. V. появилася поезія в прозі на тему, що, мовляв, протягом кількох тижнів відбувалися в р. 1927. в несподівано численних українських місцевостях і то переважно при дуже високім ідейнім підйомі, зовсім окремі святочні обходи під знаком »Першого Українського Дня Ощадности«, а в декотрих звітах з цих обходів згадується про синяву погідного неба і т. д. Управа Т-ва »Ощадність« впевняє, що до настроєвої інтензивности тих обходів можна сміло приноровити далечінь шляхів, на котрі наш загал мусить вступити. Вони є конкретними показчиками, в яких поважних і реальних умовах розвивається наш кооперативний рух, та з другого боку, з якими чуткими до інтересів нації одиницями прийшлося ставити перші кроки до затяжного діла всім членам і симпатикам нового Т-ва »Ощадність«.

За якийсь час, може не під впливом мая, а під впливом гарної осені, появиться знов поезія на ту ж тему, а там вже почекаємо знову до мая; тимчасом лихва на селі, маючи в нас уже засиджене право, буде собі спокійно процвітати.

Думаючі кооператори і весь наш селянський загал мусить отверто станути до бою з лихвою і визиском. Нашим кличем на найблизшу мету повинно бути створення сильної селянської і сільської кредитової кооперації. Сама вона не створиться і не вистарчить написати зі Львова указ і чекати на звіти, але треба йти в маси. на село і представити ясно образ і небезпеку, яка грозить нашому селянству і кооперації зі сторони лихварів, хочби навіть »кооперативних«.

А що в нас можна з успіхом зорганізувати сільську кредитову кооперацію (райфайзенки), найкращим доказом цього є село Лапшин коло Бережан. Зі зовсім малих, сотикових вкладок там прийшли до поважної кредитової установи.

Наших селян відстрашують від членства в кредитовій кооперації уділи (паї). Тому селянин стає членом кредитової кооперативи тільки з мусу, тоді, як потребує позички, а коли її звернув, більше ніщо його з кооперативою не вяже. З заявлених уділів в кредитових кооперативах І. ст. на основі даних статистики РСУК. за 1926 рік лише 42,1% було вплачено, мимо того, що там уділи стягаються при затяганню позички.

Треба отже нашу кредитову кооперацію будувати без уділів, а оперти її головним чином на вкладках, почавши від найнизших, як діється це

в Лапшині (див. Коопер. Респ. ч. 5). Тоді кожний член безпосередньо буде заінтересований і на кооперативу буде дивитися як на свою власну будову, не накинену згори, бо кожний член хочби найменшою вкладкою причиняється до її розбудови.

А всеж таки, для розбудови кредитової кооперації треба створити якусь тверду матеріяльну основу — запасний фонд. Уявляю собі створення такого фонду в той спосіб, що кожний член зобовязується давати на розбудову своєї кредитової кооперативи кожного року в осени, крім звичайних вкладок дрібної ощадности, по 1 ґарці (4 кґ) збіжжа, котре записується кожному членові по перечисленні на гроші з тим, що прим. через 10 літ не вільно його вибирати. Збіжжа належить очевидно продати через кооперативу тим, хто його потребує, або до Повітового Союза.

Найдеться в селі 150 охочих членів, зараз першої осени вони зложать 6 *q* збіжжа, що рахуючи по 40 зол. дає 240 зол. Протягом десяти літ зложиться в той спосіб 2.400 зол., не рахуючи відсотків, так, що рівночасно з дрібними ощадностями узискається поважну суму для кредитування села. Крім того, вважаю зовсім доброю думку Лапшинців про збірання дрібних грошевих вкладок що тижня через окремих збирачів.

Наше село найбільше терпить від малого кредиту. Позички затягає наш селянин найчастіше в сумі 10—50 зол. Такі кредити можна зовсім певно і то з добрим успіхом зачинати з членами, що вкладають до коопетиви хочби найменші ощадности і дадуть на розбудову кооперативи по ґарцеві збіжжа кожної осени не як жертву, а як вкладку.

Звісна річ, що нашому селянинові тяжко видати на якунебудь річ готівку. Але датки в натурі майже не грають в нього жадної ролі. І тому при створенні нашої кредитової кооперації треба на це звернути належну увагу.

В пяти воєвідствах на зах. українських землях нараховує польська статистика 1,114.743 господарств від 0,5 ha в гору. Коли від тої цифри відкинути 5% на неукраїнські господарства, то зістане не повний 1 міліон господарств, не рахуючи господарств до $^1/_2$ гектара, що становлять на наших землях досить поважну цифру (138.381). Припустім, що міліон членів зложить по 1 ґарцеві збіжжа нарозбудову кредитової кооперації в вишенаведений спосіб, то вже в першім році, не рахуючи дрібних вкладок ощадности, наше село малоби до розпорядимости на дрібний кредит 40.000 сотн. метр. збіжжа, що по перепродажі дає суму 1,600.000 зол.

Наше село мусить само зі себе викресати матеріяльну силу. Уважаю, що з таких дрібних початків при добрій господарці за кілька літ можна прийти до поважної незалежної від чужих чинників сільської кред. кооперації, а тоді не страшна буде нам кредитова політика польської держави. *О. Охрим.*

Vivat sequens!

(Хто далі?)

Кооператива з Бовшова пише до нашої редакції, що, заохочена прикладом Лапшина, приступила до організації дрібних збірок між дорослими, а учитель в школі між дітьми і просить поради та відповідних друків. Як зачуваємо, цю акцію ведуть вже деякі сільські кредитові кооперативи в Коломийщині. Просимо їх цею дорогою о інформації. Зерно посіяне зачинає сходити. Ждемо дальших піонерів селянського кредиту!

З допису з Волині (Ковельщина).

(Селянство домагається райфайзенок)

...»Є тут також попит за кредитовою кооперацією. На нараді економічній домагалися селяне з Велимча, Матійова, Шайна і др., щоби в них заложити кредитові кооперативи. Лише ані Інспекторат в Луцьку ані Р. С. У. К. досі не заінтересувалися, щоби на Волині розширити рух райфайзенок. І так селяне села Шайна заснували в себе касу Стефчика а занехують свою (українську) господ.-споживчу кооперативу, яка через те ледви дихає. Час, щоби РСУК подумав про райфайзенки на Волині, які одинокі можуть виперти каси Стефчика, котрі влада скрізь пропаґує (як також Кулка Рольнічі)...« *Інж. О. Сторонський (Ковель).*

Кустарна кооперація.

(Кооперування домашнього промислу).

Кооперація стремить задовольнити всі потреби працюючого люду, і чим більш ініціятиви і спритности виявляють провідники кооперативного руху, тим повніше кооперація обслуговує населення. Наша кооперація ще молода, вона охоплює ще далеко не всі галузі господарського життя нашого люду, але з кожним роком вона завойовує нові й нові позиції, поширюючусь на все нові ділянки народнього господарства, даючи все нові докази животворности нашого народнього духу.

Особливо горяче слід привітати думку про утворення кооперативного обєднання домашнього промислу Гуцульщини, здійснення якої поставлено на порядок денний в Косівщині. Кустарні промисли мають величезне значіння для гірського населення, даючи йому можливість використати вільний час. Заробіток від кустарних промислів може значно збільшитись, як що з одного боку організувати реґулярний збут кустарних виробів, а з другого — дати кредит, необхідне приладдя та деяку сировину, як фарби, нитки, тонке полотно то що. Все це може дати кооперація.

Найтяжче організувати кооперативний збут кустарних виробів а між тим як раз цей вид кооперації може принести найбільше користи кустарям. Отже не дивлячись ні на які труднощі, треба братись за його організацію. З початку можна вести справу на комісових підставах. Кожний майстер-кустар сам би призначав ціну на свої вироби, а кооператива добавлялаби тільки відсоток на покриття накладних витрат, бо ніякого ризика кооперативa не неслаби; все ризико залишалосьби на майстрові, і наколиб якусь річ не вдалося продати, вона малаб бути повернута назад майстрові. При такій системі не потрібно булоб і великих капіталів, бо розплата з майстрами переводилась би вже після продажу виробів чи якоїсь частини їх. Правда, що наші люди не звикли до продажу виробів на комісових умовах і з початку справа йтиме дуже поволі, але помалу люди звикнуть й охоче даватимуть вироби на коміс, бо це дає їм можливість продати дорожче. Особливо це буде вигідно цим майстрам, вироби яких знайдуть швидкий попит на ринку.

Саму організацію найліпше перевести так. В кожному селі слід заснувати товариство кустарів, хочби й невелике, хочби навіть в ньому було якихсь 10—15 членів. Його завданням булоб збірати вироби та відсилати їх по вказівках союзу. До кожної речі слід причепити спеціяльну картку,

що малаб з одного боку печатку товариства або хоч назву села, а з другого — число, ціну та призвище майстра. Завданням союзу, в який входилиб членами товариства кустарів, булоб підшукувати ринок для продажу виробів.

Насамперед слід би було відчинити маґазин у Львові чи у Варшаві на одній з головних вулиць на видному місці, по можливости на розі двох великих вулиць. Магазин повинен мати великі виклади-вітрини на вулицю, а в середині має бути уряджений так, щоб можливо більше краму було видно покупцям. Це — не крамниця споживчого товариства, куди покупець приходить, наперед знаючи, що саме він має купити; магазин кустарних виробів мусить приваблювати покупця красою й оригінальністю виробів; він повинен рахувати на випадкового покупця, можливо чужинця. Тому тут треба використати всі види реклями, від принадливих викладів у вітринах до світляної реклями у кінах і роздачі листків-летючок на ріжних мовах. Треба брати участь у всяких виставках; треба писати статті в часописах, щоби зацікавити публику. Треба влаштовувати продаж художніх річей підчас концертів, вечірок, зїздів, на вулицях, особливо перед святами — словом, де тільки можна.

Справа піде добре тоді, коли магазин притягне увагу як найширшої публики Для цього треба, щоби у ньому були не тільки мистецькі вироби, призначені для прикаси, а й ріжні предмети одягу чи хатнього господарства, які можуть виробляти кустарі. В Чехословаччині населення гір працює не тільки біля вишивок, мережок, різьби на дереві, воно також плете панчохи, светри, ріжні сіточки, робить коци й килими, діточі грачки і т. п., — і все це продається у маґазинах, призначених для продажу кустарних виробів. Щось подібне можна поширити і в наших горах, де населення бідує через брак заробітку; можна навіть для цього утримувати фахових інструкторів-майстрів, що, мандруючи з села в село, навчалиб людей нових праць.

Далі, треба пристосовувати вироби до вимог часу, до смаку публики, навіть до моди. Наші вишивки й мережки з їх чудовими візерунками можна перенести на модерний одяг, на дамські блюзи, сукні, плащі, серветки, хусточки; нашими візерунками можна прикрасити гаманці й торбинки для пань, краватки і т. п. Треба пропаґувати ці вироби в пресі, щоби публика одвикла помалу від стремління задовольняти свої потреби неодмінно виробами закордонними. В усякім разі наші взори швидше надаються до задовольнення естетичного почуття, а ніж т. зв. »тутанкаменівські«, і добре поставленою реклямою можна вплинути навіть на моду.

Пізніше при поширенні справи, з допомогою кооперативного банку можна справу поставити ширше, відчинивши магазини для продажу кустарних виробів у Берліні, Парижі, Льондоні. Н. пр. чеські виробничі спілки продають свої вироби в Льондоні і навіть в Америці. Ми моглиб використати присутність в Америці наших людей і налагодити збут кустарних виробів до Канади й Сполучених Держав. Приватна ініціятива робила вже деякі спроби в цьому напрямі, але все це робилося несистематично, без наперед продуманого пляну і до того дуже часто людьми, що на цьому не дуже то розумілися. Більш цікавою є спроба, яку провела „УМСА“, використовуючи працю нашої еміґрації в Тарнові та в таборах. Кооперація може поставити цю справу значно ширше, так, щоб це могло дати заробіток десяткам тисяч родин.

Почавши з малого при систематичній та умілій праці, можна досягти дуже й дуже великого. *Б. М.*

Продукційна кооператива „Союз Промисловців Гуцульщини“ в Косові.

На превелику радість зачинають у нас вже появлятися і справжні продукційні промислові кооперативи, що ставлять своєю метою організацію наших домашніх промисловців (курстарів). Такою першою кооперативою в дійснім розумінні слова є »Союз промисловців Гуцульщини«. Про цю кооперативу маємо такі близші дані.

Кооператива заснована 21. вересня 1927 р., а почала діяльність з початком 1928 року. Членів має під цю пору (в травні 1928 р.) 44, які деклярували разом 60 уділів (паїв); один уділ виносить 50 зол.; бідніші члени сплачують його ратами. Не всі члени є одночасно робітниками в кооперативі, але всі робітники є і мусять бути членами кооперативи. Приймаються до кооперативи в члени тільки люди солідні і громадські.

Кооператива поставила собі завданням організувати виробництво в трьох напрямках: ткацтва, столярства і різьбарства. Вже тепер кооператива виробляє у відділі ткацькім: всякого рода полотна, ручники, полотна на пластові одностої, капи, портієри, столові накриття, фартушки, гуцульські торбинки, крайки, лугові відзнаки, килими, ліжники, всякого рода вишивки і т. д.

У відділі різьбарсько-столярськім виробляє і продає: всякого рода мистецькі гуцульські вироби, включно до домашньої обстановки (меблів) в гуцульському стилі. Плянується також виріб забавок, для чого робляться вже підготування.

Роботи виконуються в більшости на власний рахунок і ризико, також по замовленнях.

Праця відбувається почасти спільно у варстатах кооперативи, почасти похатньо, на приватних станках (варстатах) членів. Власних варстатів ткацько-килимарських кооператива має 10 і 3 машинки. Крім того члени мають около 15 своїх власних варстатів по домах, на яких виконують роботи, приділені їм кооперативою. Різьбарських варстатів має кооператива 2 і відкриває вже третій.

Кооператива затруднює пересічно 30 робітників-членів крім учнів, які теж працюють. Всі вони є фахівцями в своїх галузях ремесла і мають по кільканадцять літ практики.

Крім цього кооператива зорганізувала при собі вишивкарки, організує т. зв. шлюсарів, які сиплять з мосяжу топірці, люльки, стремена й инші металеві вироби. Ціни в кооперативі найнизші з усіх робітень в Косові, оплата робітникам вища, як деинде; це мало вже той добрий наслідок, що й инші робітні в Косові мусіли трохи піднести платню своїм робітникам. Залежно від висоти продукції, робітникам признається право на премію, що буде виплачена по році.

Кооператива ставить поки що перші кроки і, можна сказати, з успіхом. Її провідники носяться з свідомою думкою: зорганізувати всіх кустарів Гуцульщини і головне — найти ринки збуту для їх виробів; далі плянується взагалі естетичне удосконалення виробництва через розвиток питомостей місцевого гуцульського стилю, творення нових моделів і т. и.

Поле для праці кооперативи в горах Карпатах є величезне і якщо цій кооперативі вдасться дійсно перетревати перші найтяжчі часи і проломати недовіря населення якраз до кооперативної форми організації кустарництва (бо місцеве населення сотками літ привикло до думки, що

організатором може бути тільки приватний підприємець — витискувач поту—), то хвиля кустарної кооперації, при відомій рухливости гуцульського племени, може розіллятися широко по наших горах, підносячи їх культурно і економічно.

Як нас інформує косівська кооператива, вона навязала вже торговельні зносини з Америкою і Чехословаччиною, куди висилає свої вироби; взагалі зацікавлення кооперативою росте.

Піонерам нашої промислово-продукційної кооперації чистого типу бажаємо найкращих успіхів в їх праці, а ті напевно прийдуть при витревалости і внутрішній солідарности всіх членів кооперативи.

На підпору і організацію домашнього промислу в Польщі, яким займається велика частина сільського населення, звернено в останній час увагу. Це відноситься передовсім до створення відповідних умов для його розвитку й підсилення головно шляхом уділення фінансової допомоги (кредиту), а також в напрямі наладнання гуртового продажу його виробів на теренах збуту. Тій цілі має служити новозасноване у Львові з ініціятиви і під еґідою краєвого промислового патронату кооперативне підприємство під назвою: »Centralny Bazar Przemysłu Ludowego«, яко торговельна централя, що матиме завданням головно гуртове закуплення сирівців на спільний рахунок та продаж їх своїм членам, а з другого боку вона має дбати про організацію краєвого й закордонного збуту готових виробів своїх пайщиків. Ця централя має посередничати в постачанню кредитів і оборотових капіталів, уділювати грошові позички на замовлення, на прийняті до комісового продажу вироби, а також продавати на кредит сирівці. — Уряд відпустив вже »Базарові« кредит з фондів призначених після конституції 1924 р. для підпирання народнього промислу. Уділи визначені дуже низькі у висоті всього 25 зол, при чому статут передбачає вплату уділу частками.

Між иншими в члени »Базару« вступили: »Krajowy Fundusz popierania rękodzieł drobnego przemysłu,« »Stały Fundusz przemysłowy,« та 7 повітових Виділів Галичини (»Słowo Polskie« 22.II 28). — Цей факт є цікавий для нас тим, що на громадські гроші, збирані з українського населення в Галичині, буде підтримуватися польський домашній промисл.

Звертаємо увагу наших дрібних виробників, зайнятих в домашньому промислі, ще на иншого роду більшу небезпеку з боку новозаснованої централі — підприємства з немаловажним політичним значінням. Ця небезпека полягає в організованому наступі на економічні підвалини нашого життя, захвачення його в орбіту польських господарських інтересів і впливів, а відтак — в облегченні польонізації нашого краю. Про це свідчить не лише сам факт заснования згаданої централі в серці зах. укр. земель, у Львові, а далі відпущений урядом »w zrozumieniu ważnosci zadań« кредит та висота уділу з розрахунком опанувати економічно нашого дрібного виробника й домашнього промисловця, але вже й перші кроки самого »Базару,« які підтверджують наші побоювання. Що ця централя має гуртувати не лише кооперативні підприємства, а й окремих осіб, свідчить хочби оголошення »Базару« в »Слові Польськім« з дня 24 лютого ц. р. (на ст. 12), яким запрошуються до участи й підпертя нової кооперативи приватні власники робітень ткацького, килимарського, кошикарського, гончарського, забавкарського, різьбарського, поворозницького, ситарського, щіткарського і ин. домашнього промислу,

Український вирібник мусить усвідомити собі цю небезпеку і стати до самооборони проти нової загрози його економічній самостійности й національній екзістенції та не піддаватися принаді моментальних вигід, які з того може мати; мусить знайти в собі силу відпорности. Небезпека диктує і спосіб активної оборони: одинокою радою може тут бути пров власної ініціятиви в напрямі організації укр. домашнього промислу й заснования анальоґічної української централі.

Господарська хроніка.

Курс доляра. В курсі доляра Північно-Американс. Сполуч. Держав в м. цвітні і на початку травня не зайшло жадних змін в порівнанні з попередніми місяцями. Доляр коштував в середньому 8·90 зол.

Гуртові ціни за головні збіжа на польських і світових ринках (біржах) в часі між 16.IV і 12.V в долярах за квінтал (q):

	Пшениця:			Жито:			Ячмінь:			Овес:		
	1927	1928		1927	1928		1927	1928		1927	1928	
	9-14.V.	16.IV.	12.V	9.14.V.	16-21.IV.	7-12.V.	9.14.V.	16-21.IV.	7-12.V.	9.14.V	16-21.V.	7-12.V.
Варшава . . .	7·07	7.20	6·71	6·10	6·00	5·86	5·53	6·04	6·01	5·26	5.69	5·52
Познань . . .	6·48	6·63	5·86	5·71	5·98	5·86	—	5·51	5·62	4·93	4·94	4·89
Берлін	7·07	6·39	5·39	6·48	6·84	6·80	5·84	6·51	6·50	5·74	6·31	6·37
Ліверпуль . .	6·26	6·09	—	—	—	—	—	—	—	4·73	5·54	—
Новий Йорк .	5·84	6·45	6·54	—	5·82	6·00	—	—	—	—	—	—

Ціни довоєнні (1913 р.) та середні ціни цих родів збіжа за 1927 подані були нами в ч. 5 »Кооп. Республики« (ст. 243).

Цифри, які тут подаємо, є середні тижневі дані, виведені головним польським статист. урядом у Варшаві, для середніх сортів збіжа. З таблиці бачимо, що на польських ринках є пануючою тенденція до зниження цін, при чому в межичасі (між 16.IV і 12.V) на загал беручи, не відчувалося значних хитань з виїмком ціни на жито в Познані, яка тут під кінець цвітня хвилево підскочила до 6·25, що одначе не мало впливу на загальну тенденцію, яка панувала на польських ринках. Польща завдячує той стан головно обильному довозові збіжа зза кордону (див. К. Р. ч. 5).

На світових біржах бачимо більші хвилювання і значнішу нервозність, так що є тяжко означити пануючу тенденцію, яка згідно з нотуваннями на ріжних ринках, виявляється дуже змінною з незначним нахилом до зросту цін.

Місцеві ціни за збіжа, плачені продуцентам в Польщі та на українських землях в цвітні б. р. за квінтал (q.) в золотих:

		Пшениця:	Жито:	Ячмінь:	Овес:	Картофля їдома:	Картофля промисл.:
Польща (середньо)	IV. 1927	53·50	40·97	36·59	36·72	10·77	8.71
» »	IV. 1928	57·37	48·40	45·10	44·95	9·93	7·26
Варшава	» » »	59·40	49·47	46·47	45·99	8·62	7·41
Полісся	» » »	58·67	49·18	47·12	50·90	10·70	8·72
Волинь	» » »	55·94	47·21	42·86	42·20	8·42	6·96
Познань	» » »	55·86	50·08	44·23	43·53	9·81	7·55
Львів	» » »	57·51	48·17	45·30	44·56	10·82	8·39
Станиславів	» » »	56·04	46·76	41·71	41·98	10·16	7·66
Тернопіль	» » »	54·81	45·55	41·65	39·90	7·45	6·19

Місцеві ціни за худобу. В квітні платили за штуку в золотих:

по воєвідствах:

	Варшава:	Полісся:	Волинь:	Познань:	Львів:	Станиславів:	Тернопіль:
За коні . .	536	462	392	540	388	358	401
За корови молочні .	558	398	412	560	486	574	506

Звіринні харчові продукти в міс. цвітні 1928 в золотих:

Один кілоґрам свинини коштував у Варшаві — 1·86, на Поліссі — 2·01, на Волині — 1·83, в Познані — 1·70, у Львові — 1·66, в Станиславові — 1·68 і в Тернополі — 1·63. Середня ціна в Польщі — 1·88. Перед роком (IV. 1927) — 2·06.

За оден літр молока платилося у Варшаві — 0·28, на Поліссі — 0·34, на Волині — 0·32, в Познані — 0·27, у Львові — 0·33, в Станиславові — 0·32 і в Тернополі — 0·31. Середня ціна в Польщі — 0·31. В 1927 р. (IV м.) — 0·30.

Десяток яєць коштував у Варшаві — 1·33, на Поліссі — 1·22, на Волині — 1·12, в Познані — 1·34, у Львові — 1·20, в Станиславові — 1·14 і в Тернополі — 1·18. Середня ціна в Польщі — 1·26. В 1927 р. (IV м.) — 1·09.

Міжнародні деталічні ціни харчових продуктів в центах Північно-Американських Сполучених Держав:

Артикули	Вага	Варшава	Берлін	Прага	Відень	Париж	Лондон	Рим
Житний хліб .	1 кґ.	7·2	10·8	10·1	10·0	—	—	—
Пшенич. хліб .	»	12·4	—	10·8	—	8·3	10·0	10·6
Пшенич. мука .	»	11·6	13·4	11·9	10·2	14·2	11·7	11·1
Риж	»	14.0	15·8	13·8	13·5	22·6	13·0	—
Картопля . .	»	2·0	2·6	2·7	2·8	—	5·8	6·4
Молоко . .	1 літр	6·1	7·2	6·5	7·3	—	12·5	7·9
Яйця	1 шт.	2·0	3.1	2·2	2·1	3·5	3·2	3·4
Масло	1 кґ.	88·6	96·9	68·1	90·2	110·2	95·0	92·6
Мясо волове .	»	33·1	52·6	45·9	45·1	51·2	56·0	—
Свинина . . .	»	33·2	40·7	—	57·8	—	—	63·5
Цукор	»	16·6	14·4	17·9	13·0	18·5	14·8	36·5
Кава	»	116·1	—	142·2	138·2	118·1	—	169·4
Чай	»	323·6	—	—	282·0	236·2	143·5	—

Польсько - німецькі торговельні переговори. Німецько-польські господарські переговори, як інформує преса з обох боків кордону, мають бути невдовзі відновлені. Предсідники делеґацій обох держав зустрілися 22. IV. ц. р. у Відні і наслідком їх розмов відносно можливостей і підстав поновлення переговорів був підписаний протокол, який обі влади мали би акцептувати. Як інформує »Berliner Tageblat« (20. IV.), німецький уряд прийняв протокол 19. IV. 1928. Між тим польський уряд, який є більше зацікавлений в унормованні господарських відносин між Польщею і Німеччиною усталив так свій погляд, як читаємо в пересовім комунікаті з дня 26. IV. ц.р.: »Dążąc do ułożenia dalszych prac w komisjach, postanowiono zwrócic się do rządu niemieckiego o pewne wyjasnienia w związku z rozmowami wiedeńskiemi«.

Польська преса пояснює становище свого уряду так, що воно не є однозначним з саботажем дальших пертрактацій. Тимчасом митна боротьба між обома державами йде далі.

Свині вивозяться — сало довозиться. Таке диво можливе тільки в країні такої неорганізованости під господарським зглядом, як Польща.

Як відомо усі дільниці Польщі, в цьому числі і українські землі вивозять рік-річно за кордон поважну кількість безріг. Напр. в р. 1924 вивезено тільки до Австрії і Чехословаччини 400.000 штук у ватости 31 міл. золотих; в р. 1925 вивезено 870.000 безріг у загальній вартости 74 міл. зол.; в р. 1926 — 594.000 штук вартости 80 міл. зол. (Rocznik statystyczny 1927).

Між тим до Польщі довозяться поважні кількости свинячих товщів (числа значать кількість тон):

	1922	1924	1925	1926	1927
Сала	277	4.699	1.445	694	3.033
Смальцю	7.519	11.091	10.315	7.123	15.170

Сало довозиться головно зі Спол. Держав Америки, дещо з Мадярщини, Голяндії і Німеччини; смалець головно з Америки, дещо посередньо з Голяндії, Німеччини і Данії. Довіз товщу особливо великий в останньому році (1927).

Грошева вартість довезеного товщу виносила:

В р. 1924 — 28 міл. зл.
» 1925 — 25 » »
» 1926 — 23 » »
» 1927 — 49 » »

Виходить, що напр. в р. 1926 народнє господарство Польщі, вторгувавши за безроги кругло 80 міліонів зл., повернуло з цього 23 міліони заграниці у виді заплати за товщ.

Польські діячі оправдують куріоз з закордонним салом тим способом, що, мовляв, з Польщі вивозяться тільки мясні безроги, отже товщ треба довозити. Це оправдання дуже наївне, обчислене на дуже некратичні уми. Хіба не можна зробити так, що свині опасати у себе? Тимчасом діються такі куріози, що з Польщі вивозяться за кордон млинські висівки (ґрис ітп.) бо розумний Німець знає, що з ними робити!

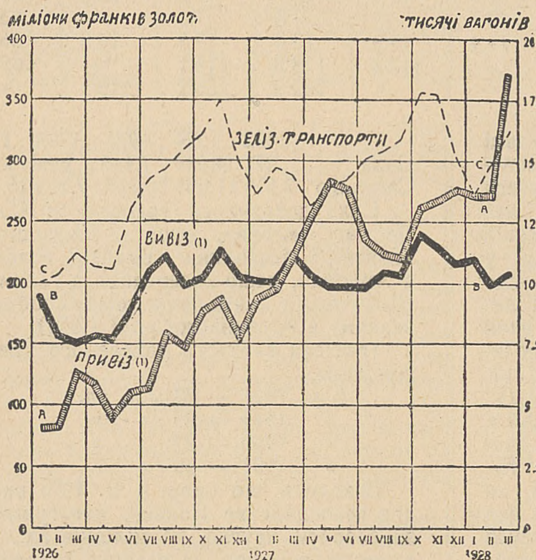
Імпорт сільсько - господарських машин до Польщі. В першому кварталі 1927 році Польща імпортувала рільничих машин і знарядів скоро на 4 міл. золотих, а по році за той самий квартал (1928 р.) довіз машин майже потроївся, бо його вартість виносила вже 11 міл. зол. Між тим вивіз польських машин нестримно падає. З 1 міліона зол. в першому кварталі 1927 р. вартість польського вивозу по році впала на 40%, бо рівнялася всього тільки

600.000 зол. в р. 1928. Імпорт походив головно з Німеччини, Чехословаччини та зі Сполучених Держав Північної Америки, а вивіз ішов до держав Балтійських, до Румунії та частинно до С.Р.С.Р.

В імпорті 1928 року переважають сівалки (1.295.000 зол.), жатки (1.191.000 зол.), молотілки (957.000 зол.), а особливо кружлівки до молока (2.963.000 зол.), потім ідуть плуги, віялки, млинки, культиватори та инше.

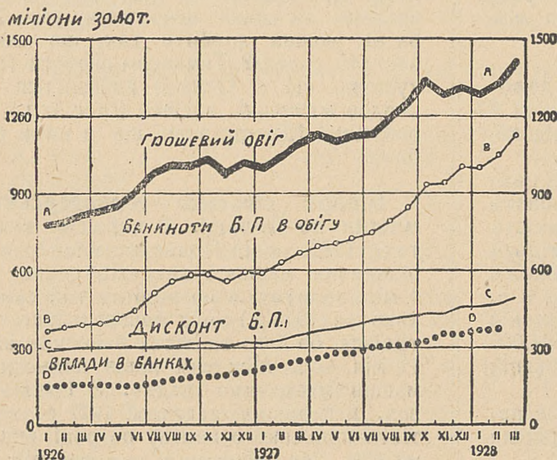
Серед машин, які Польща вивозить, б. м. значну позицію задержують лише сівалки, яких вивезено в 1928 році на 209.000 зол. (в 1927 р. — на 498 тис. зол.). Решта творить дуже незначні суми. Вивіз приміром кінних плугів упав з 119 тис. зол. в 1927 р. на 27 тис. в біжучому році.

Заграничний привіз і вивіз (торговельний білянс) Польщі.

Ця діяґрама ґрафічно представляє рух заграничної торговлі (привозу і вивозу) Польщі та їх співвідношення від початку 1926 р. аж до кінця березня 1928 р. Крива А унагляднює привіз, крива В — вивіз. Як бачимо, привіз, що був менчий в 1926 р від вивозу, починає в 1927 р. постійно зростати, в той час як вивіз за незначними хвилюваннями не виходить по за межі 150—250 міл. золот. франків. Відношення між обома позиціями міняється в той спосіб, що стає в першому кварталі 1928 прямо протилежним до того, яке було на початку 1926 року. Білянс з активного стає пасивний. На це вказують криві, які розходяться в противному напрямі в порівнанні з роком 1926. Від лютня б. р. помітний раптовий зріст довозу, який пояснюється енергійним довозом до Польщі закордонного збіжа. Крива »С:« рух закордонної торговлі в пересічі. Порівн. цю діяґраму з попередньою (ч. 2. К. Р). Числові дані про торговельний білянс Польщі гл. в ч. 2, 5 і 6 К. Р. (у відділі »Господарська Хроніка.«)

Розвиток кредиту в Польщі.

Діяґрама зясовує рисунково розвиток кредит. операцій в Польщі. Крива А представляє загальну суму банкнот Польського Банку, державних білетів та білльонів, що є в обігу. Крива В — окремо суму банкнот Банку Польського. Крива С вказує на яку суму Банк Польський закупив векслів (уділ векслевого кредиту). Крива D унагляднює рух ощадностий в банках. Всі вартости подані в номінальній валюті. (Пор. К. Р. ч. 2 ст. 96).

(Wiadomości statystyczne. ч. 9. 1928 р.)

Торговельний білянс шкіряного промислу в Польщі. Загальну характеристику торговельного білянсу шкіряного промислу в р. 1927 в порівнанні з 1926 р. дають отсі числа:

	Сирівці й півфабрикати		Готові вироби:	
	1926 р.	1927 р.	1926 р.	1927 р.
	в міл. зол. франків:			
Довіз	16,7	44,0	40,9	75,0
Вивіз	9,6	11,1	2,1	2,3
Сальдо	—7,1	—32,9	—38,8	—72,7.

Отже як видно, в році 1927 торговельний білянс шкіряного промислу виказав відємне сальдо у висоті 105,6 міл. зол. фр., що в порівнанні з 1926 р. свідчить про погіршення сітуації в тому промислі на 60 міліонів зол. франків. Шкіри і готові шкіряні вироби довозяться головно з Відня, Чехословаччини і Німеччини.

Польська лісова господарка. Польська державна лісова господарка стоїть ціла під знаком нещадного винищування лісів, про яке ми вже згадували (К. Р. ч. 5). Це мусіла признати також польська преса. »Слово Польське« (ч. 140), констатуючи колосальні розміри річної експльоатації деревного сирівцю, пише: »Під тим зглядом в рр. 1922—27 панувала девастаційна господарка, бо річна експльоатація перевищувала значно річний приріст ліса, що очевидно потягає за собою зменшення деревного капіталу, отже й річної продукції«.

Сирівця продукують краєві ліси річно 17.000.000 куб. метр. в чому 8.700.000 куб. метр. ужиткового. Внутрішнє споживання виносить біля 8.000.000 куб. м., отже на вивіз лишається лише невелика надвишка.

До р. 1927 експорт сирівця швидко зростав на некористь фабрикатів. Сирівець утікав головно до Німеччини, завдяки дуже корисній там для його збуту конюнктурі, в наслідок чого значно потерпів польський тартачний промисл. Газета висловлюється за заведення реґулюючого чинника, яким на її думки »може бути тільки мито«.

Нищення нелеґальних тютюнових плянтацій. Міністерство скарбу обіжником з дня 20. VII. 1928 L. D. VI. 1431/3 нагадало, що розведення тютюну для власного вжитку є безумовно заборонене й підтвердило конечність нищення нелеґальних тютюнових плянтацій. Відповідна акція має бути невідкладно заряджена: в літній порі (липень-серпень) — в окрузі дозрівання тютюну — повинні відбутися спеціяльні облави, що матимуть метою перешукання городів, садків і піль. Ціла та акція повинна бути перепроваджена скарбовою контролею при співучасти державної поліції. Отже бережіться плянтатори!

Живий інвентар в Польші і на українських землях. »Wiadomości statystyczne«, зош. 9-ий за 5 травня 1928, оголосили вже результати підрахунку живого інвентаря по цілій Польщі та по воєвідствах, переведеного 30. XI.1927 р. Списані були коні, рогата худоба, безроги та вівці. Наше зіставлення торкається кількісного і відсоткового відношення живого інвентаря українських земель до загальної його кількости в цілій Польщі:

	В цілій Польщі: було:	На укр. землях загально:	% %
Коні	4.126.936	1.445.400	32,8
Рогата худ.	8.601.796	2.780.328	32,3
Безроги	6.333.456	1.825.434	28,1
Вівці	1.917.837	635.683	30,1

По окремих укр. воєвідствах було:

	Полісся:	Волинь:	Львів:	Станис.:	Терноп:.
Коні	195.013	398.032	393.296	178.761	280.298
Рогата худ.	494.242	545.957	876.546	433.980	429.603
Безроги	272.511	417.294	454.436	249.120	432.073
Вівці	272.416	119.902	51.117	123.792	68.456

Продаж солі в гуртівлях. Міністерство скарбу обіжником з дня 8. III. 1928 L. D. VI. 1926/2 уповноважило концесіонерів гуртівень солі продавати їдому сіль в необмеженій кількости не тільки дрібним продавцям, але й безпосередньо консументам.

Нафтова війна. Від довшого часу ведеться завзята нафтова війна між великими світовими нафтовими концернами: анґлійською ґрупою Royal Dutch-Shell з одного боку та американськими ґрупами Stardand Oil of New-Jork і Vacuum Oil за монопольне панування на світовому ринкові й на теренах добування нафти, при чому в останніх роках росходиться головно про радянські нафтові джерела.

Поголоски, що кружляли в останньому часі про примирення завзятих противників на основі знайденого компромісу виявилися цілком безпідставними. Противно нафтова війна заострилася. Компанія Vacuum Oil готує атаку на анґлійський ринок, де закладає свої

організації для продажу нафти, а спільно зі Standard Oil законтрактувала велику кількість радянських нафтових продуктів, які Vacuum Oil буде збувати в Европі. Звернено увагу також на індійський ринок, де ці ґрупи працюють вже доволі успішно. Натомісць Royal Dutch-Shell і заприязнена з ним анґлійсько-індійська компанія Burmah-Oil поносять тут кольосальні страти, звязані з упадком цін в наслідок війни з американськими противником. Ці страти тим більш доймаючі для анґлійської сторони, бо вона покривала 75% запотрібування індійського ринку. Бажаючи затримати теперішній стан без зміни або навіть збільшити збут, муситиме тратити тричі більше від свого американського конкурента. Невиплачення Shell'ом в біжучому році дивідендів наводить на здогад про його фінансове вичерпання.

Вивіз нафтових продуктів з Рад. Союзу виносив в тисячах тон:

	Вивіз загальн.:	в тім до Вел. Брітанії:	до инш. країн:
Пересіч перших 3-х кварталів р. 1926/27	471.	90.	381.
IV кв. 1926/27.	625.	110.	515.
I « 1927/28.	575.	54.	521.

Кілько хто добуває нафтової ропи в світі? Кількосний і відсотковий уділ великих нафтових концернів в світовому видобутті нафтової ропи в 1927 р. в тис. барилків:

1.	Ґрупа Standard Oil	281.910	25,76%
2.	» Royal Dutch-Shell	108.760	9,94 «
3.	» Anglo-Persian Burmah Oil	41.609	3,8 «
4.	» 10 великих незал. американ. товариств.	172.670	15,78 «
5.	» С.Р.С.Р. (Рад. Союз)	62.941	5,8 «
6.	Всі инші ґрупи	428.053	38,92 «

Кілько ропи добувається в ріжних країнах? Як відомо нафтові терени в цілому світі находяться в руках ріжних фірм і ґруп. Через те цікаво поглянути, як виглядає добування нафти не по фірмах, а по окремих країнах. Дані за 1926 рік:

Отже добувалося в межах держав:

Спол. Держав Америки	110.429	тис. тон
Мексики	12.857	« «
С. Р. С. Р.	8.714	« «
Венезуелі	5.318	« «
Персії	5.066	« «
Румунії	3.241	« «
Індії голяндської	3.171	« «
Перу	1.540	« «
Індії британської	1.247	« «
Арґентини	929	« «
Колюмбії	921	« «
Польщі (Галичини)	796	« «

Споживання нафти в межах Польщі. Нафта, що добувається на українському Підкарпатті, вистарчає вповні на покриття внутрішньої потреби цілої Польщі і ще около 40% продукції остає на вивіз за кордон. Консумція внутрі Польщі потроху зростає за останні роки. Вона виносила:

	загально тон	на душу населен. кґ.
1924 р.	246.286	8·05
1925 р.	274.032	9·04
1926 р.	309.018	10.03
1927 р.	357.712	11.98

Таким чином споживання нафти (в ріжних видах нафтових продуктів) досягло 12 кг. на голову населення. Ще одначе далеко до цифри спожиття нафти на Заході (де високо розвинений автомобілізм, авіятика, і взагалі промислове уживання нафти):

Німеччина (1927 р.) 24 кґ (не рахуючи сю-
Румунія (1926 р.) 76 « ди продуктів де-
Франція 39 « стиляції вугля,
Анґлія 127 « що заст. нафту)

(Румунія опалює нафтою залізниці і фабрики).

Беконовий промисл на Україні. В ряді експортових можливостей України поважну ролю може відогравати вивіз годівельної продукції так в ділянці споживчих предметів, як і сирівців. Більшість українського експорту творить і досі збіжа, натомісць вивіз годівельної продукції відбувається в незначних розмірах по відношенні до засобів краю. Такий стан річи сильно відбивається на українському вивозі особливо за неврожайних років як то вже мало місце в господ. році 1924/25. Тож урядові українські сфери, починаючи від вище згаданого року, енергійно простують до можливого уріжноманітнення вивозу, ослаблення процентового уділу в нім збіжа й уможливлення вивозу годівельної продукції, яко такої, що має найліпші вигляди. Наміри ці тісно вяжуться з плянами індустріялізації країни при чому вимагається й більш інтензивної форми сільського господарства отже й значного піднесення годівельної продукції.

В тій продукції головну ролю відограє годівля худоби, особливо хлівної.

Вивіз живих безрог, або в бекенованому стані творить для багатьох країн в загальному їх експорті значну дохідну позицію (Канада, Спол. Держави, Арґентина, Данія). Так само в експорті України вивіз хлівної худоби, а спеціяльно безрог, мусівби також відогравати поважну ролю. Перед війною ця галузь вивозу була занедбана на користь збіжа, котре становило майже 75-85% загальної вартости експорту, в той час як продукти годівлі худоби взагалі — ледво 7%.

Можливости України в згаданій ділянці вивозу є великі і урядові радянські сфери докладають всіх старань до посилення вивозу головно бекону, як дуже дохідного експортового продукту в порівнанні з живими безрогами.

Реальною підставою тих намірів є на Україні передовсім зріст кількости хлівних звірят. Величезні спустошення цієї худобини за голодові роки нині вже вирівнані. В теперішню хвилю посідає Україна понад 4.500.000 штук безріг, тоді як 1921/22 роках нараховувала їх 2.750.000 шт.

В порівнанні з передвоєнною ситуацією є це незначний зріст - на 300.000. шт. (в 1912 році було 4.200.000); треба одначе припустити, що годівля безріг на Україні буде в дальшому виказувати постійний зріст в звязку з дальшою інтензифікацією сільського господарства.

Під зглядом абсолютної кількости безріг Україна займає восьме місце в світовій господарці.

Домашню косумцію свинини Україна покриває цілком, а вивіз лишків її на Московщину не має виглядів на розвій через швидкий кількосний зріст там власної худоби взагалі. Тому єдиним натуральним виходом для української годівлі хлівної худоби має бути експорт за кордон.

В ділянці технічного приготовлення вивозу бекону зроблено також значні кроки наперед. Перед війною Україна не мала фабрик бекону. З України вивозилися живі безроги, котрі переоблялися на бекон на фабриках закордонних. На території б. Росії була лише одна фабрика бекону в Ліпаві з обмеженими можливостями виробу. При такому стані річей української годівлі безрог величезні зиски загортали закордонні підприємці.

Прагнучи до радикальної зміни в тій області, уряд України збудував дві фабрики на бекон: одну в Полтаві, а другу в Кремінчузі.

Дуже велике значіння для розвою експорту бекону буде мати й відчинення в біжучому році великої холодільні в Одеському порті, з котрого відбувається вивіз бекону до Франції. Брак такої холодільні Україна діткнено відчувала, несучи через те великі втрати при вивозі псуючихся продуктів споживи.

За перше дволіття своєї діяльности полтавська фабрика відзначилася добрими наслідками. фабрику експльоатує товариство »Бекон«, котре налагодило звязки з осередками продукції бекону за кордоном (головно в Німеччині, Голяндії, Франції та в Данії). Спеціяльний уповноважнеий товариства в порозумінні з комісаром торгівлі С. Р. С. Р. перевів досліди над організацією беконового промислу в Данії, котра тішиться опінією країни найбільш занятої в тім промислі (63 фабрики), переоблюючи річно 12 міліонів пудів бекону.

Полтавська фабрика вибудована по типу фабрик данських і персонал фабрики вишколений рівнож данськими фахівцями. В господарському році 1926/27 фабрика цілковито зреалізувала накреслену їй урядом програму з надвишкою 5%. Загалом переороблено 210.000 пудів бекону вартістю на 2,5 міл. карбованців. Програма на 1927/28 р. передбачає продукцію у висоті 250-260 тис. пудів вартістю більш як на 3 міл. карбованців. Ця продукція має вже забезпечений збут на ринках французькому та голяндському: відповідні умови товариством »Бекон« вже заключені. В наступному році полтавська фабрика приступить до продукування також инших мясних виробів поза беконом.

Фабрика в Кремінчузі так під зглядом технічного оборудування як і якости продукції стоїть вище від фабрики в Полтаві. Бекон переоблюваний в Кремінчузі перевозиться до Анґлії та до Латвії. Фабрику експльоатує товариство »Добробут«. Вона збудована також данськими інженерами і має виключно данську арматуру.

Минулий господарський рік був пятим роком діяльности фабрики. Продукційна здатність її обрахована на 200.000 пудів річно. В першому році своєї діяльности фабрика вивезла до Анґлії загалом 43 ваґони бекону.

Обі фабрики є властиво початком беконового промислу на Україні. Можливости України в цій области були досі використані в мінімальних розмірах. В міру дальшого розвою годівлі безрог повинна зростати й кількість беконових фабрик, бо в противному разі некорисна ринкова конюнктура вплине неґативно на зріст годівлі і загальмує його, як то вже мало місце в господарських роках 1925 і 1926. (Przemysł i Handel).

Огляд району Повіт. Союза Кооператив в Жовкві.

Повіт Жовква обіймає 3 міста і 72 села. Сільські громади мають 13,622 самостійних господарств а 74.433 населення, з цего Українців округло 60.000.

Кооператив в повіті є 44, з того 4 належить до патронату Русскаго(!?) Ревіз. Союза.

Повітовий Союз в Жовкві обєднує 35 кооператив (79.54%), з яких одна є кредитова, одна промислова, 2 нечинні, а 2 належать до Р.Р.С.

Статистичні дати, які будуть обговорені тут, відносяться лише до 25 кооператив, в яких переведено ревізії з рамени РСУК. в місяці грудні 1927. р. Повищих 25 кооператив є в місцевостях, які обіймають 31.651 українського населення. або 5.786 самостійних господарств. Вони згуртували у себе 3.772 членів, або 55.19% самостійних господарств. В поодиноких селах представляється це відношення слідуючо:

в 2	селах	зкооперовано	100%
» 1	»	»	90%
» 4	»	»	70—80%
» 1	»	»	60—80%
» 8	»	»	50—60%
» 7	»	»	30—40%
» 2	»	»	20—40%

3.772 членів зложило на рахунок своїх уділів 12.981,66 зл., це є 519,26 на одну кооперативу, або 3,44 на одного члена. Запасних фондів є 62.357,68 зл, а білянсового зиску. з днем ревізії 30.785.77. В цей спосіб 25 кооператив мало в грудні власного оборотового майна 96.125,11 зл., в пересічи на одну кооперативу 3.845.— зл., а на одного члена 25.21 зл.

Чужого майна було на готівковім кредиті 28.211,75 зл., на товаровім 12.343.— зл. на инших позиціях 20.742.09 разом 59.296.84 зл. Відношення власного майна до чужого мається як 1:0.62.

Матеріяльне уґрунтування П.С.К. є слабе. Повищі кооперативи обовязані були вплатити до ПСК. на рахунок своїх уділів половину власного майна, себто 32.669.67 зл., не вчисляючи до цего зисків з грудня. Колиб навіть відняти від квоти 65.339.26 зл. вартість 9 недвижимостий, то остане кооперативам власного майна 38.125 зл., з яких половину, а саме 19.062.— належало було вплатити до Повітового Союзу. Порівнуючи дійсно вплачені уділи в сумі 5.965.97 зл. від усіх членів-кооператив з повищою квотою, бачимо, що невплачено ще 13.096.53 зл. Всі кооперативи мусять це зрозуміти, що правильний розвій Повітового Союзу є зависимий від величини його власного оборотового майна. Чим вищі ці фонди, тим справніше працює торговельний відділ, товари дешевші, бо нищий процент обтяження. Після зіставлень купили повищі кооперативи в 1927 р. товарів за 495.501.68 зл. В тім самім часі ПСК. мав торгів лише 258.718.69 зл., отже менше о 236.783.— зл., або округло 80%. Колиб торги ПСК. досягнули квоти округло 500.000, то і відсоток обтяження і видатки зменшилибся з 7.6% на 4%, а тим самим наступилоби подешевіння товарів. Кооперативи жовківського повіту є під зглядом матеріяльного

уґрунтування і сили купна сильні. Розвій Повітового Союзу буде залежати від відповідної торговельної політики.

Торги товарами повищих 25 кооператив виносили 536.039.51 зл. ц. є пересічно на одну кооперативу 21.441.58 зл. або денно 59.56 зл. Поодиноко торгували кооперативи:

2	понад	40.000	зл.
4	»	30.000	»
7	»	20.000	»
8	»	10.000	» і
1	понище	10.000	» річно.

Приймаючи, що всі торги походять лише від членів, пересічно закупив один член в кооперативі за 142.11 зл. річно. Колиб узглянднити і всіх нечленів, зглядно самостійні господарства в повищих 25 селях, то закупно одного самостійного господарства виносило річно 92.64 зл.

Осягнений грубий зиск на товарах в 1927 р. виказував 57.030 зл., або 10.64% торгів. Дві кооперативи виказували страту 531.84 зл.

Адміністраційні видатки виказують в пересічи 6.96% у відношенні до торгів. Найвищі адміністраційні видатки були 9.9%, а найнищі 3.3%. Загально виходить, що так обтяження товарів, як і адміністраційні видатки не є високі.

Торги продуктами виказують в своїх книгах лише 23 кооперативи, з яких 2 дають так малі квоти (всіх орудок книжково не переводжено), що їх не можна брати в рахунок. Торги оставших 21 кооператив дають 209.374.86 зл., це є на одну кооперативу 9.970.23, або денно 27.40 зл.

Трафік є 11, які продали тютюневих виробів на квоту 93.401.24 зл. Кооперативи, які ведуть трафіки, мають 1.977 членів, зн. що 1 член прокурює річно 47.24 зл. Колиж взяти на увагу й нечленів, а саме всі самостійні українські господарства, яких нараховується 3.142, виходить, що 1 самостійне господарство прокурює річно 29.79 зл., квоту, яка на теперішні обставини є для нашого селянина дуже велика.

Молочарень в повіті є 7, з яких 1 в послідним чвертьроці перетворена на районову. 6 молочарень займається перерібкою масла, а 1 доставляє молоко в сирім стані до Львова. Тому що не всі вони є в торговельних зносинах з Маслосоюзом, точних даних про їх розвій і перерібку подати не можна. Загально доставлено до 7 молочарень 656.692 літрів молока. 5 молочарень переробило у себе 626.799 літрів молока, з якого вироблено 28.461 кґ. масла. З того продано Маслосоюзові 15.969.65 кґ. або 56.13%, решту 11.938 кґ. приватно, частинно однак — ПСК. в Жовкві до детайлічного продажу. В пересічі вийшло на 1 кґ. масла 22 літри молока. Пересічний процент товщу був 3.08, а плачено за 1 товщ. одиницю 5.5 гр. Одна кооператива доставила до Львова за 3 місяці 5.277 л. повного молока, за яке виплачувала доставцям 25—32 гр, в пересічі 27.6 гр, за 1 л.

Запас товарів в часі ревізій був 46.904.24 зл., а лядових довжників на 25,306.64, або 53.95% запасу товарів.

9 кооператив має недвижимости у білянсовій вартости 27.214.33 зл. Білянсова вартість движимостий виказує квоту 24.169.36 зл., на яке складається кромі урядження крамниць і молочарень урядження 4 олієнь і 1 цегольні. З господарських машин мають згадані кооперативи у своїм посіданні 5 трієрів, 8 молотілок, 2 машини дахівкарські, 7 пружинових борон і 1 культиватор,

Організаційний відділ ПСК. в 1927. р. працював слабше, з вини по

части від нього незалежної; це однак не оправдує, що 10 кооператив в цім часі не було зовсім інструктором обслужені. Такий стан в 1928. р. остати не може, тим більше, що так малу кількість а добрих кооператив повинносся люструвати 3—4 рази річно. Рівнож під зглядом організаційним мусить бути співпраця з иншими родами кооперації. Не можна допустити, щоби хвилеві користи впроваджували непорозуміння в наше кооперативне життя, бо знаємо, що спільна праця в кожній ділянці дасть певні і тревалі здобутки.*)

Василь Ольховий.

Анкетний листок для усталення тез на кооперативний конгрес.

Анкетна комісія, вибрана 5. травня ц. р. на (приватній) нараді кооператорів, надіслала нашій редакції формуляр анкетного листка який має стати матеріялом для виготовлення ряду рефератів на майбутній кооперативний конгрес. Комісія закликає усіх, хто цікавиться справою, надсилати відповіди на питання заключені в анк. листкові на руки дир. С. Гарасимовича, Львів вул. Зіморовича ч. 20. по можливости до дня 5. червня 1928. Підписані: С. Гарасимович, Д. Демянчук, Ол. Дяків, І. Іванович, М. Обрізків. — В питаннях анкетного листка порушено чимало пекучих і дуже важних, та здебільшого досі навіть не передискутованих проблєм, тому слід привітати самий факт їх видвигнення, хочби вислід анкети й не дав вистарчаючих матеріялів для їх вирішення (чого дуже побоюємося, бо самі названі проблєми на стільки складні, що вирішити їх в кількох реченнях нікому не буде можливо). При тій нагоді запримічуємо, що в анкетному листку чомусь майже зовсім забуто про кредитову кооперацію, не поставлено нпр. питання про доцільність трьох-степенної організації в цій ділянці, про доцільність засновувати сільські кредитові кооперативи; забуто теж про форми професійної організації кооперат. працівників та унормовання їх службових відносин та й ще дещо.

Редакція

Анкетний листок.

I. Національний і соціяльний характер укр. кооперації.
   а) Національний принцип в організації кооператив,
   б) Членьство осіб не укр. народности,
   в) Відношення до анольоґічних чужонаціональних кооперативних орґанізацій на укр. території,
   г) Питання переваги інтересів селян споживачів чи селян продуцентів в укр. сільських кооперативах і розвоєві тенденції обох напрямків,
   ґ) Приналежність кооперації зах. укр. селянства до ґрупи рільничих чи споживчих кооператив і засвоєння відповідної ідеольоґії.
   д) Відношення до анальоґічних чужонаціональних і міжнародніх орґанізацій.

II. Орґанізаційна схема в ділянці пропаганди і контролі.
   а) Відношення Р. С. У. К. до орґанізаційно-люстраційних відділів при ПСК.
   б) Відношення до люстрац. і орґанізац. відділів других господарських, краєвих і повітових централь,
   в) Творення суцільних повітових орґанів пропаґанди і контролі під кермою РСУК. чи окремих після рода діяльности кооператив під кермою фахових господ. цеотраль.
   г) Матеріяльні засоби на пропаґанду і контролю.

III. Орґанізаційна схема в господ. ділянках праці:
   а) Питання спеціялізації і кумуляції аґенд в кооперативах І. ст. в ділянці товаруобміну, перерібки продуктів, кредиту, промисл. продукції для льокальних потреб і т. п. та взаїмовідношення поодиноких ділянок під правним і матеріяльним оглядом.
   б) Повітові осередки і їх відношення до повищих поодиноких ділянок праці кооператив, їх теріторіяльний і господарський круг ділання (спеціялізація і кумуляція), підбудова, правна форма.
   в) Відношення кооперативних повітових господ. осередків до повітових зглядно краєвих органів пропаганди і контролі.
   г) Правне відношення і діловий зв'я-

*) Звіт не подає даних про стан культурно-освітної діяльности в низових кооперативах, та що робиться для піднесення фахової освіти кооп. персоналу. — *Ред.*

зок з краєвими господарськими центрля ми кооператив,

д) Краєві кооперативні господарскі централі, підстави їх спеціялізації, правна структура і матеріяльна основа, безпосередна підбудова, співпраця централь під організаційним і матеріяльним зглядом, відношення до органів пропаганди і контролі.

е) Примінення повищих критерій до поодиноких істнуючих централь в звязку з їхньою правною структурою і діяльністю та напрямі на будуче. (Центросоюз, Маслосоюз, Народна Торговля, Центробанк).

VI. Відношення до инших господарських установ:

а) Сільський Господар, його філії і кружки, питання членьства кооператив в С. Г. і їх управнень, засобів на піддержку праці С. Господаря в селі, повіті і в централі,

б) Земельний Банк, Кооперативний Банк Дністер,

в) Кооперативи несфедеровані: продукційні, видавничі, гуртівні в формі коператив І. ст. і т. п.

V. Відношення до культурно освітних установ:

а) »Просвіта,« її філії і читальні членьства кооперат. в Просвіті і їх управнень, засобів на ведення аґенд »Просвіти,«

б) Рідна Школа, її кружки в повітових осередках і по селах, членьство кооператив в Р. Ш., питання навчання кооперації в школах Р. Ш.

VI. Відношення до станових орґанізацій і інтеліґенції, (духовенства, урядництва, вільних станів, учительства).

Кооперативна освіта в УСРР.

Дуже потішаючим є те, явище, що вже радянська кооперація починає ставати на дійсно кооперативний шлях (як що Троцкий, прихильник военного комунізму, не повернеться назад до влади та не зробить так, як зробив Щедринський герой з наукою — не скасує її).

Що радянська кооперація вже стає на дійсно кооперативний шлях, видно з тих льозунгів та заміток, що містяться в „Кооперативнім Житті" (сторінка „Вістей").

„Через кооперацію - культуру в маси". „Стати культурними, цивілізованими робітниками, підносити культурний рівень кооперованої маси — це тепер одне з найголовніших завдань усіх кооперативів«.

В статті „За кваліфікованого, культурно - розвиненого кооператора" — знаходимо багато цікавого про змагання підвищити кваліфікацію робітників кооперації. Гадають, що біжучого року ріжні курси охоплять близько 12 тисяч робітників споживчої кооперації.

Автор статті пише:

„Нашій радянській кооперації треба не тільки гарного коопер. - техніка, але й кооператора — громадську свідому людину".

Щоби підготовити культурних кооператорів через кооперативні школи потрібні роки, але

„Життя ж не стоїть на місці, і за його темпом мусить поспішати й кооперація зі своїм величезним апаратом. Цей апарат потрібує періодичного перепідготування. Ось чому курсовій роботі споживчої кооперації взагалі надається серйозної уваги, зокрема — підвищенню кваліфікації та перепідготуванню кооперативних робітників відводиться значне місце в усій кооперативній роботі біжучого року."

Наведемо за автором дані про курсове перепідготування коопер. робітників.

По споживчій кооперації. Основні форми цієї роботи в минулому були такі: курси - зїзди, курси перепідготування робітників для споживчих товариств, центральні курси при ВУКС. для перепідготування відповідальних робітників райсоюзів та великих робкоопів (членів правлінь, інструкторів та инш.).

За останні два роки по серединній кооперації переведено 281 курсів, що охопили 9.250 робітників, по низовій периферії — 150 курсів, що їх прослухали 5.274 робітників, а в центрі при ВУКС — 7 курсів, що мали 274 слухачів. На цю роботу витрачено в 1925—26 р. 188 тис. карб., а в 1926—27 р. аж 222 тис. карб.

Минулий досвід показав, що такі курси дуже доцільні й корисні, а через те в біж. році число курсів для перепідготування має збільшитися та й форм їхніх буде не стільки, як раніше

Робітнича кооперація. Організовані такі курси для перепідготування робітників робкопів: робітників прилавку, громадського харчування, мясної справи, хлібовипікання, зав. крамниць, а також для кооперативного активу, членів крамкомів, уповноважених. Крім цього провадитимуться курси-наради (між ними й кооперативне інструктування); їх організуватимуть при робкоопах не більше, як на 1—3 дні для робітників прилавку, зав. крамниць та організаторів кооперат-освітньої роботи.

По сільській кооперації. Тут насампе-

ред організуватимуть курси при райсоюзах для робітників сільської споживчої периферії: членів правлінь, ревкомісій, рахівників, робітників прилавку, організаторів кооперативносвітної роботи та пропаґандистів, шкіл кооператграмоти.

Потім курси-зїзди для робітників сільської споживчої периферії на 3—6 днів — теж для членів правлінь, ревкомісій, рахівників, робітників прилавку, а також для кооператактивів — членів крамкомів. По районах курси-наради на 1—3 днів для членів ревізкомісій, рахівників, організаторів кооперат. освітної роботи кооператорганізація серед молоди та для членів крамкому. Крім того, при райсоюзах скликатимуться семінари-наради: 1) участкових інструкторів для опрацювання звітів та пляну — на один тиждень, 2) пропаґандистів, керовників шкіл та гуртків кооператграмоти на початку учбового року для проробки організаційних та методичних питань — на два тижні.

Центр. курси при ВУКСі: а) для членів правлінь райсоюзів і робкоопів (переважно видвиженців) на $3^1/_2$ місяці, б) для участкових інструкторів райсоюзів — на 2 місяці, в) інструкторів великих робкоопів — на 2 місяці, г) інтструкторів-культурників райсоюзів і робкоопів на 1 місяць. ВУКС організовує ще й міжокружні курси для робітників міських споживчих товариств та дрібних робкоопів. Такі курси мають бути в Київі, Одесі, Луганську по 1 місяцю в кожному пункті.

Через ці курси, курси-зїзди, курси-наради і семинарі по Україні передбачають пропустити близько 12 тисяч чолов., або щось із 20% заг. кількости кооператробітників. Уже тепер у Київі при Коопер. Інституті провадяться $3^1/_2$ місячні центр. курси ВУКС, де навчається 36 чоловіка робітників серединної кооперації (переважно видвиженців); 20 березня почали працювати центр. 2-х місячні курси в Харкові при ВУКС на 50 участкових інструкторів сільської кооперативної периферії; у Харкові ж незабаром відкриваються 2-х місячні курси на 50 чолов. інструкторів робітничої кооперації. Міжокружні курси (в Київі, Одесі, Луганську) мали почати працю з 15-го травня. Крім того в літку будуть при ВУКСі курси інстр.-культурників серединної кооперації на 50 чолов.

Всі курси (курси-зїзди та курси-наради) провадитимуться протягом усього літа.

Накреслено також провести спеціяльні курси для підготування пропаґандистів-керовників шкіл та гуртків кооператграмоти у районах нац. меншостей (польськ., еврейськ. та німецьк. мовами).

(„Вісти“ N-о 83) (—МО—)

Кооперативна книготоргівля в УСРР.

Газета „Кооперативне Життя“ з 1-го квітня б. р. за постановою Вукоради припинена, як самостійний орґан, а виходить щоденно сторінкою в ґазеті „Вісти“.

В ч. 82 „Вістей“ на сторінці „Кооперативне Життя“ находимо цікаву статтю про зміцнення позиції кооперативної книготорговлі.

Невпинно й неухильно зростає книжкова сітка. На 1. X. 27 р. книжкових закладів було 1.169 замісць 856 раніших. Це зростання відбувалося коштом притягнення нових кооперативних організацій до книжкової торгівлі, переважно поза межами окружн. міст (в округах було лише 47 книгарень). Окружні міста на 1. X. 27. були охоплені окружними книгарнями на 95%, районні пункти на 34% (проти 18% на 1. X. 20 — 203 книгарні замісць 103), а по селах на 1. X. 27 р. було 919 книжкових поличок проти 682 у 1926 р.; отже найбільше зростання спостерігаємо в книгарнях районних — 96%.

Цікаві наслідки й самої роботи книгарень. За останній рік обіг книжкою збільшився на 26% (у 26—27 р. книжок продано на 2.674 тисяч карб. проти 21.16 тис. за 25—26 р.). Тим часом, як загальне зростання обігу по всіх укр. видавництвах дорівнює за останній рік лише 9%. Обіги книгоспілки проти обігів Д. В. У. складають 50% за 26—27 р.

Кооперативна периферія минулого року продала книжок на 1.392 тис. карб., тим часом як 25—26 р. лише на 830 тис. крб. (зростання на 67,7%). Обіги периферії складають 50% обігів Книгоспілки проти 39% в 25–26 р. Отже кооперація стає де-далі значнішим чинником у книго-торг. роботі України. Сама тільки Книгоспілка охоплює 26% обігів головних видавництв України. Найбільші досягнення кооперація мала в галузі просунення книжки на село. Взагалі на цій ділянці нашої роботи ми маємо не аби які наслідки. Сітка райкнигарень збільшилась на 100% за рік, а обіги зросли на 170%; сітка поличок зросла на 34,7%, а обіги лише на 26%. Отже ставка Книгоспілки на райкнигарні себе виправдала. Райкнигарні спільно з райсоюзами, що просунули на село від 30 до 60% всіх своїх книжок, продали загалом на селі книжкового товару майже на 1 міл. карб. В середньому один райсоюз просунув за рік на 32 тис. крб. книжок (проти 22.800 крб. з попереднього року); районна книгарня в середньому продає на 3 тис. крб., а книжкова поличка на 140 крб. за рік.

Але, як пише автор статті, не так легко

провадити справу при шаленій конкуренції видавництв та крім того кооперація не має права постачати підручників наросвітам та школам, бо це монополія Д. В. У., але бюрократичне Д. В. I не може конкурувати з кооперацією, бо „кооперативна торговля і в центрі й на периферії має найменші видатки до обігу: це стверджено і в актах контрольних органів.

За минулий рік кооперація влаштувала 7 книгарських курсів, де навчалося більше 150 чоловік.

Поруч просунення книжок та канц. краму кооперативні книгарні почали з успіхом продавати й инші товари культурного вжитку, от як іграшки, радіо-приладдя, спортові приладдя, музичні струменти та инш.

Отже кооперативна книгарня стає на шлях задоволення всіх культурних потреб населення.

Останнім часом значного розвитку набуває бібліотечна робота кооперації Опрацьовано певні форми й вироблено певні прінципи бібліотечного будівницва в кооперації, налагоджується бібліоґрафічне її обслуговування й т. и.

Цікаво відзначити, що коли Державне Видавництво збільшує питому вагу канцкраму, зменшуючи одночасно вагу книжок, Книгоспілка робить цілком протилежне.

Книгоспілка, крім усього згаданого, провадить ще й значну роботу в галузі керовництва та налагодження шкільної кооперації, в галузі заочного навчання і т. инше.“

Найбільшим ворогом розвитку кооперативної книготорговлі, як видно зі статті, є безперечно ДВУ, що веде шалену конкуренцію з кооперацією, користуючись своїм становищем урядової установи та монополією постачання підручників писемного та наочного приладдя школам. Між тим, як кооперація моглаби своїм добре налагодженим апаратом по значно дешевшій ціні робити постачання для шкіл, ніж дорогий бюрократичний апарат ДВУ. Тому то монополію ДВУ можна вважати штучною гальмою, що затримує розвиток кооперативної книготорговлі на селі. Ліквідація ДВУ й передача постачання шкіл кооперації могла би скоротити державні видатки та сприяла би розвиткові кооперації більше ніж навіть державні допомоги. (—МО —)

З життя чужої кооперації.

Шкільна кооперація на Литві. Від 1920 і 1921 років розвивається на Литві новий рід кооператив, а саме шкільні кооперативи. Цей факт пояснюється почасти тим, що кооперація, як предмет навчання, була введена в вищих клясах початкової школи.

Господарська діяльність шкільної кооперації полягає головно в заосмотренні своїх членів головними учебними приладдями і шкільними книжками, зошитами, приладдям до письма і т. п, через що шкільна кооператива представляє собою споживче товариство. — Головне завдання такої кооперативи полягає в тому, щоб вона сама обслуговувалася своїми членами.

Приступлення до шкільної кооперативи є добровільне. Иноді належать до неї, як члени, також і вчителі. Але керовництво кооперативи знаходиться в руках учнів. В деяких кооперативах склад Управ, Надзірних рад частіше міняється, щоб богато учнів могли в цій роботі вправляти. — Статути шкільних кооператив затверджуються педаґоґічною радою школи.

Для попирання цього рода кооперації існує на Литві ідеальна кооперативна центральна організація — „Виділ Кооперативного Конґресу“. Виділ кілька разів вже підприймав анкету у 200 повсталих на Литві шкільних кооператив. Остання анкета займається діяльністю шкільних кооператив в шк. році 1926/27. В 82 шк. кооперативах, що відповіли на запитання, було обєднано 1457 хлопців, 3414 дівчат і 130 вчителів. Ці кооперативи обєднували т ч. 40% хлопців і 30% дівчат, що одвідували 83 школи, в яких шкільні кооперативи існують. В шк. році 1926—27 оборот цих 82 кооператив виносив 56.144.31 лат. Чистий прибуток досяг висоти 4.925 лат., з чого було розділено поміж членами 448 лат., 1.947 лат. приділено до резервового фонду а решта зужита була на культурні цілі.

На 28 і 29 жовтня 1927 скликав »Виділ Кооперативного Конґресу« третю конференцію шкільних кооператив з делеґованням від кожної школи, яка мала право, по одному учневі й одному учителеві. Було м. ин. встановлено, що окрім споживчих т-тв між шкільними кооперативами були

заступлені вже окремі щадничі й кредитові кооперативи. Постановлено було ці останні ріжними способами підтримувати. Вклади, що в шкільних касах ощадности були зібрані, мусять бути депоновані в кредитових кооперативах. (»Genossenschaftl. Mitteilungen«. N. 66 (3). 1928).

Селянська кооперація в Данії в 1926 році. Кооперативний рух в Данії характеризується, як відомо, головним чином, розвитком сільсько-господарських кооператив для продукції і збуту виробів сільського господарства. Але і споживча кооперація в цій країні носить також виразно селянський характер. Так після кооперативної статистичної анкети, що була переведена в один із останніх років, в склад данського т-ва гуртових закупок входило 1691 споживчих кооператив, що обєднували 317.000 членів. В тому числі було 1612 сільських товариств, або 95% всіх споживчих т-в з 250.000 членами. В наслідок ріжних причин, як дефляція данської ватюти, спад цін на світовому ринкові та страйк вуглярів в Англії, загальні обороти данських кооперативних організацій за 1926 р. зменшились. В двох споживчих централях обороти зменшилися з 170 міліонів золотих дан. корон в 1925. році до 138 міліонів в 1926 р. Самого зерна для засіву, що складає одну з важніших операцій данського товариства гуртових закупок, було продано в цьому році на 10 міл. зол. д. корон менше.

Обороти молочарських кооператив, (що складають 82% всіх молочарських організацій країни) виносять разом 575 міліонів зол. дан. кор. — упали проти 1925. року на 215 міліонів Кількість виробленого масла за 1925 р. разом у всіх молочарських т-вах виносить 150 міліонів кілоґрамів, з яких 132 міліони було експортовано за кордон (на 8% більше проти експорту в 1925 р).

По збуту масла в 1926 р. функціонувало 11 молочарських союзів з 550 молочарськими кооперативами. Щоб уявити, до яких розмірів зріс експорт масла з Данії до Анґлії, скажемо, що в 1926 р. одна третина масла, що ввозилось до Анґлії, походило з Данії.

Окрім кооператив по переробці молока в масло в Данії ще існують молочарські т-ва і союзи, які переробляють молоко в молочну мучку та в конденсоване молоко.

В 50-ти кооперативних беконних фабриках в 1926. році було забито 3 міліони свиний, або 84% всіх забитих свиний в країні за цей рік. Загальний оборот в цих кооперативах виносив в 1926. році 415 міліонів зол. дан. корон, проти 520 міліонів за 1925 р. За рік 1926 з Данії вивезено 190 міл. кілоґрамів мяса-бекону вартістю 460 міл. зол. кор., з якого числа $^5/_6$ є продукція кооперативних фабрик Майже все мясо збувалось в Анґлію, яка діставала таким чином з кооперативної Данії 50% всієї своєї потреби.

Всі кооперативні беконні фабрики в Данії обєднані в »Союз данських кооперативних беконних фабрик«, що інструктує розведення свиний, реґулює й допомагає збуту бекону і т. п.

Данська кооперація по збуту яєць в 1926. році мала 700 місцевих т-в і обєднувала 50.000 членів. В згаданому році загальний оборот цієї галузі кооперації виносив 15 міл. дан. корон проти 23 міл. за рік 1925.

В 1926 р. було експортовано з Данії 42 міліони яєць на загальну суму 100 міл. дан. корон, з того числа $^1/_4$ яєць від кооперативних організацій. Головним покупцем яєць знову була Анґлія, що діставала з Данії 25% потреби свого ринку.

Союз данських кооператив по збуту скотини має 15.000 членів, що входили в 20 місцевих обєднань. Загальний оборот цього союзу 1926 р. виносить 10 міл. зол. корон, проти 19 міл. в році 1925. В 1926 р. всього збуто 40.000 голов скотини. *(АК)*.

Децентралізація кооперативної адміністративи у Франції. В кінці лютня відбулася в Парижі конференція секретарів окружних кооперативних союзів, де обговорено справу унормування стиків цих союзів з централею. Дотеперішня централізація, яка розвинулася в часі світової війни й котра тоді була конечністю, стала нині анахронізмом. Вже на зїзді в Німі (Nimes) висловлювалися погляди, що час вже перейти до доцільної децентралізації. На недавній парижській конференції встановлений був modus vivendi, після котрого окружні секретаріяти дістануть право звітности по місяцях і викази про стан кооперативного руху та реєстрацію всіх важніших питань; натомісць їм кладеться в обовязок реґулярно інформувати централю про всі події інтересу й характеру загального.

Ровиток польської споживчої кооперації. Польська споживча кооперація поступає наперед. Її централя „Związek Spółdzielni spożywców“ досягла в минулому році значного поширення своєї діяльности. Обороти „Związku“ переступили в 1927 році цифру 80 міліонів золотих, в той час, як в 1926 р. вони виносили 54 міліони. Процентовий зріст в абсолютній цифрі досягає 47%, а фактичний, узгляднюючий зріст дорожнечі на протязі року — 30%. Одночасно знизилися торговельні видатки цего Союзу з 2·81% на 2·53%. Вартість власної

продукції зросла з $2^1/_2$ на 5 міл. – отже двічі. (Союз має власну фабрику мила, фабрику пасти до взуття, великий млин та фабрику цукорків).

В деяких артикулах Союз є найбільшим гуртівником в Польщі. Цукру, наприклад, він продав кооперативам за відчитний час біля 2000 ваґонів, т. то продукцію цілих двох цукроварів, що чинить 6·5% загальної консумції краю. Сіль в оборотах Союзу становить 9% загального спожитку (27 тис. тон), а вироби тютюнові — 5% загального спожиття (цифрово більш як на 14 міл. золотих за рік).

Але і яко імпортер Związek займає поважне місце в довозі закордонних товарів, зрештою лише необхідних для власної продукції сирового товщу, й для спожиття: кави, чаю, рижу, оселедців ітп. Оселедців Союз імпортував, наприклад, і спродав 6.000 бочок. Рижу ввіз Союз 221 ваґонів, товщів — 70 ваґонів, чаю, кави й какао — 12 ваґонів ітд. При цьому треба зазначити, що всі ці закордонні товари набувалися в Міжнародній Кооперативній Гуртівні або походили з Кооперативних гуртівень анґлійських та французьких. Завдяки цему якість всіх тих товарів була завше ґарантована. Союз закупив тільки 3% товару у посередників.

На 1 січня 1928 р. Союз нараховував у себе 827 споживчих кооператив (не рахуючи 35 инших), з більш як 400.000 індивідуальних членів, що разом з членами родин дає майже $1^1/_2$ міл. осіб, які апровізуються в кооперативах

Серед книг і журналів.

»Кооперуване Село« про »Кооперативну Республику«. Харківський центральний орган української сільсько-господарської кооперації, двохтижневик »Кооперуване Село« відгукнувся на появу нашого журналу в ч. 4 з лютня 1928 р. Замітка доволі довга, підписана С. Зарудним оставляє по прочитанні дивне враження. Власне невиясненність, що хотів сказати автор, та чи взагалі можна серіозно трактувати його виступ?

На вступі автор замітки, мабуть хіба по непоінформованости, бо так далеко йдучої злоби не можемо допускати, глузує, що мовляв західно-українська кооперація досягла свого сучасного стану »за допомогою ясновельможного маршала« (»цікаво подивитись, що побачили керовники кооп. руху на З. У. з тої точки, до якої вони дістались за допомогою ясновельможного маршала?«), і ледви чи хто візьме серіозно ці слова, бож самий автор трохи далі згадує, що укр. кооперація під Польщею терпить утиски з боку поліції, старостів і скарбових урядів!*). І чи справді автор не може уявити собі, щоб кооп. журнал міг виходити не на державні гроші? Позатим автор замітки піддає критиці, (якої знову не можна назвати критикою тільки поверховним сектанським балакунством), основні програмові статті 1. числа Кооп. Республики. Його критичні зауваження в основному зводяться до того, що, мовляв, ідеольоґи зах.-укр. кооперації не хочуть стати на становищі клясової пролєтарської кооперації, по лінії завітів Лєніна; як виясняється далі, шан. автор вважає основним в лєнінській кооперації той факт, що кооперація є тільки додатком до »політичної боротьби робітництва«, до радянської влади; иншими словами — додатком до державного апарату.

Автор має повну рацію в цім останнім, хоч не має її в основному заложенні. Ніхто з західно-українських кооперативних діячів досі ні писемно

*) Пригадуємо, що якраз це число „Кооп Р-ки“, про яке пише „Кооп. Село“, підлягло хоч запізненій конфіскаті з боку польської поліції — *Ред.*

ні усно не зеперечував соціяльно-реформаторського характеру кооперативного руху. Навпаки, в заявах, відозвах і статтях західно-українські кооператори підчеркують, що кооперація є зброєю слабих і малих, є засобом еманципації основної маси укр. трудового населення: дрібного селянства, реміснищтва, робітництва, трудової інтеліґенції. Це говориться і пишеться і тим самим надається кооперативному рухові крім матеріялістичної мети ще й суспільно-етичну ціль і закраску.

Далі завважуємо, що ніхто з західно-українських кооператорів і ніде не відмежовувався від політичного руху укр. трудового народу. На кожному кроці і при кожній нагоді кооператори підчеркують вагу всіх трьох визвольних шляхів: економічного, політичного і культурного. На чому автор опирає свої заміти — не відомо. Одначе є фактом і те, що, дійсно, на кооперацію дивимося не лише як на соціяльно-реформаторський рух, але разом з тим, рух національно-визвольний. Що »Кооп. Селові« це не подобається, на це нема ради.

І ще в одному немає згоди між нами і нашим критиком: а саме, що до відношення західно-українських кооператорів до держави. Дійсно — бути кільцем у державному апараті, бути частиною в цьому апараті, ще й до того в політичних умовах під Польщею — такої ролі західно-українська кооперація собі не бажає; мало того, навіть в своїх теоретичних конструкціях майбутнього вільного громадського ладу і змінених політичних умов українська кооперація не думає позбуватися одної з основних підвалин модерного кооперативного руху: внутрішнього самоврядування і демократичного управління. Стати бюрократичним відділом бюрократичного департаменту камісаріяту (чи »міністерства«) торговлі — така роля західно-українській кооперації не усміхається навіть в умовах власної державности, тим паче ж в умовах існуючого стану.

З цими нашими принціповими увагами ми дозволяємо собі привести у виривках основні місця замітки д. Зарудного, просто ради інформації, що про нас думають:

»Добр. Ю. Павликовський, в статті »Народ і кооперація« вбачає в кооперації засіб національного визволення, ані словечка не кажучи про соціяльно-політичні моменти, не згадуючи навіть про надання кооперації клясового характеру. Автор оперує такими термінами, як народ, вищі ідеали людства, розум нації й т. инш., цеб то продовжує стару брехню тих визискувачів цього самого народу, що про них так влучно висловився німецький поет, кажучи, що самі вони »пили вино, а всім нам заповідали пити воду«...

»З цього боку характерна сама назва журналу, запозичена від найлютішого ворога класової радянської кооперації — французького кооператора Пуассона, якому присвячено одну з програмових статей журналу, статтю „За кооперативну республику«, що належить редакторові журналу др. Коберському. На його думку книжка Пуассона »Кооперативна Республика« є найвиразніше оформлення ідеалу сучасного кооперативного руху....

....»Правда, вони (зах.-укр. кооператори.— Ред.) вносять до тверджень останнього (Пуассона) поправку — вони заперечують проти гегемонії споживчої кооперації, і, замісць поступового опанування кооперацією всієї продукції, торгу й фінансів, через збудування власної, кооперативної промисловости та захоплення сільського господарства — пропонують »змагати до як найдалі йдучої кооперації селянського і ремісничого господарства, втягуючи масу дрібних продуцентів, в першу чергу селян, в особі їхніх центральних кооперативних установ, у прямі ділові зносини з централями споживчої кооперації. Таким чином побудована кооперативна республика буде дійсно життєздатним твором«....

....»Заплющуючи очі на клясову природу капіталістичної держави, в наслідок якої кооперація мимоволі підпорядковується інтересам капіталу (? Ред.) і не визволяє трудящі маси з під утисків його, але стає засобом ще більшого визискування, як це яскраво виявляє розвиток с.-г. кооперації в СШПА, та розвиток кооперації по инших капіталістичних державах (?? — Ред.), автор наївно вірить, що збудована ним »кооперативна республіка« буде тілом у тілі, організмом у організмі; живучи своєю льоґікою й використовуючи кволі місця свого антаґоніста — капіталістичного господарства, вона поширюватиме свої впливи його коштом«.

....»Але »Кооп. Республіка« не обмежується цією дрібно-власницькою та попівською містикою і в першому ж № веде наступ на радянську кооперацію. Еміґрант Вікт. Доманицький вважає нашу с. г. кооперацію за півдержавну організацію, позбавлену всіх основних властивостий кооперації"....

....»Стаття А. Андрійченка, присвячена цій справі, переповнена випадами проти партійної політики в кооперації. На думку згаданого автора, коопер.-освітню діяльність радянської кооперації »за останні часи звертається все більше й більше не в бік перетворення її в один із способів комуністичної пропаґанди, а в бік виконання тих завдань, які являються абсолютно необхідними в цілях забезпечення як дальшого розвитку, так і кращого зміцнення кооперативного руху«. А. Андрійченко вітає еволюційний шлях, що на нього ніби ступила революційна радянська кооперація в галузі коопер.-освітньої діяльности«....

...»Нам не доводиться спростовувати цього твердження: кооперація УСРР вірна заповітам проводиря революційного пролєтаріяту й селянства — Лєніна. Радянські кооператори добре розуміють, що тільки за умов пролєтарської диктатури та під проводом комуністичної партії кооперація УСРР могла досягти тих успіхів, що їх не можуть не констатувати зах.-українські кооператори, і тільки за цих умов їй забезпечений дальший розвиток«...

Як бачимо, почавши свою критику твердою атакою, наш рецензент закінчив досить мінорною дефензивою і виправдуванням радянських методів в управлінні кооперацією.

В кожному разі ми вдячні »Кооп. Селові« і за це. Краще хоч так, як зовсім пройти мовчанкою біля появи першого на зах. укр. землях економічного журналу і навіть його не згадати, як начеб-то щось зовсім далеке і чуже (а так зробило чимало орґанів публичної опінії по цей і по той бік Збруча).

»Społem« про наш журнал. Не так віднісся до нас орґан польської споживчої кооперації (Związku Spożywców Rzp. P.), двохтижневик »Społem!«, що виходить у Варшаві. Констатуючи, що К. Р. містить в кожному числі богатий матеріял з теоретичної й практичної области економіки й кооперації, редакція заповідає більшу рецензію на наш журнал, рівнож як на »Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego«, що почали появлятися під редакцією проф. Ст. Войцеховського.

»Молодий Аґроном«. Неперіодичне видавництво Аґрономічного Т-ва в Подєбрадах в книжці 2. за березень ц. р. присвячує теплу замітку нашому журналові, закінчуючи її словами: »Загальне враження від місячника солідне. Від щирого серця бажаємо новому орґанові кооперативно-економічної думки успіху та буйного розцвіту«.

»Internationales Genossenschaftsbulletin«, видання міжнародного Кооп. Союза занотував появу нашого журналу, подаючи його характер і мету.

Бібліографія.

Книжки по кооперації й економіці російською мовою, що вийшли на Україні за останній квартал 1927 р.

Скорочення: б. ц. означає: без ціни.

Предварительные итоги выборочного обследования сельского хозяйства Украины в 1927 г. Основные черты развития крестьянского сельского хозяйства Украины. Харьков, (Центр. стат. упр У. С. Р. Р.), 1928, XLVII+70 с. 1 крб. 50 коп.

Сельско-хозяйственное опытное дело и местный бюджет. Смета на работу по применению на 1927—28 г. восточ.-степ. обл. с.-х. опыт. организации. Днепропетровск, 1927. 10 с. б. ц.

Справочник цен на промышленные товары. Харьков, Наркомторг У. С. С. Р., 1927. 420 с. 3 крб. 50 к.

Гаав, И. Я. — Основы учета комиссионных товаров. Практ. руководство. Киев, „Киев-печать«, 1927. 38 с. 75 кп.

Об'яснительная записка к отчету Народного комиссариата финансов У. С. С. С. об исполнении государственного бюджета украинской социалистической советской республики за 1925—1926 год. Харьков, 1927. 128+[2] с. б. ц.

Смета Харьковского комунального хозяйства за 1927—27 бюджетный год. Харьков, Комхоз, 1927. 598 с. б. ц.

Марков, В. И. — Начатки кооператграмоты. Єлемент. курс потреб. кооперации. Изд. 4. доп. Харьков, »Книгоспілка«, 1927. 192 с. 90 коп.

Основные показатели развития народного хозяйства УССР. на 1927/28—1931/32 год. По предварит. материалам комиссии Укргосплана по составлению пятилетнего перспектив. плана. Харьков, 1927. 128 с. 1 крб. 50 к.

Штандель Е. Н. и Кричевский, Д. А. — Устав жилищно-арендного кооператива. Практ. коментарий под ред. А. М. Власюка. Харьков, »Книгоспілка«, 1927. 98 с. 1 крб. 50 к.

Новый устав жилищного кооператива в вопросах и ответах. Под ред. И. М. Дзенциола. Одеса, Одес. жилсоюз, 1927, 44 с. 12 коп.

Целларіус, Викт. — Как партия осуществляет кооперативный план Ленина? Харьков, „Пролетарий," 1927. 82 с. 15 коп.

[Альтерман И. Я и Тихомиров, Д. П.*]*. — Справочник по вопросах хлебной торговли и мукомолья. Сборник постановлений, распоряжений, правил... Харьков, Наркомторг УССР., 1927. 244 с. 1 крб. 50 коп.

Хозяйственные перспективы Николаевщины. Основные моменты пятилетних планов... Николаев, Окрисполком, 1927. 152 с. б. ц.

Хрестоматия кооператграмоты. Пособие для городских школ кооператграмоты и кооператкружков 1-й ступени. Ч. 1-я. Беседы I—V. Харьков, »Пролетарий«, 1928. 88 с. 60 коп.

Бюджет и налоговая политика. Харьков, »Пролетарий«, 1927. 54 с. 15 коп.

Бухгальтерский отчет и баланс украинской республиканской промышленности за 1925—26 г. ... Харьков, 1927. XXVIII+94 с. б. ц.

Нейтер, А. Г. — Как нужно материально заинтересовать пайщиков кооператива? Харьков, »Книгоспілка«, 1927. 40 с. 35 коп,

(Редакція просить пов. авторів і видавців надсилати свої видання для поміщення в цьому відділі. Рецензії даються на ті книжки, що надіслані в двох примірниках).

Всячина.

50-літний ювілей кооперативної діяльности Артільного Батька М. В. Левитского. 30 вересня 1928 р. буде пятьдесять літ кооперативної діяльности артільного батька Миколи Васильовича Левитского.

До цього дня Всеукраїнський Центральний Кооперативний Музей у Київі спільно з науково-дослідчою катедрою кооперації та Кооперативним Інститутом улаштовує в будинку київського кооперативного Інституту ювілейну виставку на тему: »Від перших артілей М. В. Левитского до колективізації.«

Метеріяли для цеї виставки мають бути зібрані за активної допомоги кооператорів, громадських, державних та Кооперативних організацій. Обробку й систематизацію цих метеріялів доручено бібліографічній комісії Науково-дос-

лідчої катедри кооперації, а надати тим матеріялам характеру експонатів бере на себе Центральний Кооперативний Музей.

Товариство Українських кооператорів в Ч. С. Р. при У. Г. А. в Подєбрадах. Т-во засновано 25. вересня 1922 року з ініціятиви гуртка студентів економічно-кооперативного факультету У. Г. А., а під сучасною назвою існує з 6. липня 1925 р. Нині в склад Т-ва входять: 6 професорів, 12 інжінерів та абсольвентів і 13 студентів-кооператорів, разом 31 особа (6 жінок і 25 чоловіка). Всі члени в Т-ві рівноправні.

Підсумок основної праці Т-ва за час дотеперішнього його існування дає слідуюче: 1) Т-во має власну книгозбірню, яка нараховує понад 800 назв фахової літератури, і читальню, що дістає 22 назви кооп. часописів. 2) В Т-ві відбулося 23 лекцій, докладів кооп. свят, та товариських сходин, на яких було виголошено 24 реферати на ріжні кооперативні теми, присвячених переважно студіюванню сучасного українського кооперативного руху, а з окрема на Західно-Українських землях; 3) Заходами Т-ва була підготовлена до видання »Історія кооперації« проф. С. Бородаєвського (46 літографованих аркушів). Само Т-во видало 3 числа »Кооперативного Альманаху« і 4 числа »Кооперативного огляду« зі статтями своїх членів переважно студентів-кооператорів, разом 30 літографованих аркушів. Зараз Т-во співпрацює з редакцією »Кооперативної Республики,« та готує до видання ч. 4. »Кооперативного Альманаху«. 4) Тв-о своєю співпрацею причинилось до організації при У. Г. А. ощадно-позичкового Т-ва »Єдність«. 5) Т-во поширило серед закордонної кооперації відомости про кооперативний відділ У. Г. А. і 6) перевело певну підготовчу працю для влаштування молодих кооператорів на практичну роботу.

Сучасна діяльність Т-ва провадиться під керуванням Управи та Надзорчої Ради. Управа: Ант. Кущинський (голова), Ів. Прокопів (секретар і скарбник) і Ант. Споляк (рахівник). Над. Рада: В. Барановський (голова), Дм. Михайлюк і Ол. Фещук (секретар).

Адреса Т-ва: »Spolek Ukrajinských Družstevnikû na Ukrajinské Hospodařské. Akademie, m. Poděbrady Č. S. R." *Ак.*

З життя Товариства Українських Економістів в ЧСР. Товариство Українських Економістів в ЧСР. провадить свою працю в напрямках: лекційному, видавничому та організаційному.

В лекційному — намічена низка щомісячних прилюдних засідань, на яких мають виголошуватися та обговорюватися доклади на економічні теми. Першим з таких був доклад члена Т-ва проф. С. Бородаєвського на тему: Економічна політика, як причина миру та війни, що був виголошений на прилюдному засіданню Т-ва дня 24 III. 1928.

Дня 14.V. 1928 р. відбувся доклад інж. Є. Ґловінського на тему „У. С С. Р. та С. С. С. Р. в їх фінансових взаємовідношеннях", — по докладі дискусія.

У видавничому напрямку Т-во успішно підготовляє матеріял до видання першого числа „Українського Економіста", економічного збірника, що вийде книжкою 128 сторін малої вісімки літоґрафовано до 1-го травня 1928.

В організційному — навязано зносини з багатьма укр. економістами в ЧСР. і поза її межами. Кількість чле- Т-ва на 1 IV. 1928. зросла до 40 осіб.

З кооперативного побуту.

Гаразди і бюджет.

З листа кооп. робітника: „... я не в силі з 250 зл. місячної ґажі сплачувати довг більшими ратами, бо маю на удержанні двох синів в ґімназії в Яворові, за котрих місячно плачу 130 зл., до банку на довг плачу 50 зл., для себе на удержання лишаю 50 зл., а на удержання жінки з трьома маленькими діточками, яку з браку фондів був приневолений вислати на ласкавий хліб до незаможньої родини, лишається 20 зл.."

»Звихнений« чоловік.

— Їй Богу, пане товаришу, мені просто шкода Вас! Ви зі своїми студіями, маючи укінчені права, ще й експортівку (торговельну академію) ...кілько вам літ?

— Трицятьвісім!

— Ще час. Ще не пізно. До сороківки чоловік ще не старий. Прошу Вас, та Ви вже нині канцелярію (адвокатську) малиб... Ви знаєте, це мінімум 50 зл. денно!.. а Ви... в кооперації!.. »Подавайтеся« *) швидше до суду! Є місця!

Вже не кооператор.

— Щож, ти вже не передплачуєш ту »Республику.«

---

*) вносіть прохання о посаду.

— Слава Богу, збувся.
— Якже ж це, ти такий кооператор?...
— Ні, голубе. Я вже місяць, як покинув Повітовий Союз.

»Рахунок ріжних.«

(з розмови).

...»Бог би благословив того, хто вигадав »рахунок ріжних.« Яка вигода, яка ґеніяльна видумка.. Ви тільки подумайте: от вам у касі недостає (все ж можливе!) дві - три сотні, то ви просто пишете: »Каса видала, р-к ріжних побрав 300 злотих.«

Або таке: з інвентурою товару ніяк не виходить на лад. Від чогож р-к »ріжних«? Те саме з видатками на поїздки в приватних справах, з позичками членам родини, виданими без ухвали, тантіємами, зачетами і т. д. Взагалі і не перечислиш благодатей р-ку »ріжних«...

Прекрасна річ!

Український жанр, або правдива подія з некооперативного побуту.

В місті Н. під Львовом, на ринку, в торговий день повно селян, особливож сільських жінок. Всі з ручними кошиками (місцева мода), повними набілу особливож яєць (сезон!).

Рядком при дорозі поставали жиди — скупщики з великими кошами та жадно, скваплива складають скуплений товар.

Підхожу до жінки.
— По чому яйця?
— Та по півдванацята. Так жид дає.
— Бийтеся Бога жінко, таж у Львові вчора платили по 16 грошів!
— Що ви кажете?

Підхожу до другої.
— По чому продаєте яйця?
— Жид дає по 11½, але я хочу 12.
— Чому не продаєте в своїй кооперативі. Вона продасть у Львові, а там нині яйця по 16!
— Ет яка там кооператива! Хто про неї знає! А зрештою, з чим я піду до міста?

Ми переказали слово в слово розмову як була. На базарі було біля 200 жінок, кожна як ми пересвідчилися, мала найменше копу яєць, разом коло 12.000 штук яєць Почисліть чистий заробок торговців цього дня в місті Н. на площі.

Діялося це »під носом« Повітового Союза Кооператив, який має свою домівку на цій-же площі! *Провінціял.*

»Караул!«

Гром. Йос. Маєвський написав, а Книгоспілка видала у Харкові книжку п. н. »Всесвітня с г. кооперація«. Що книжка повинна відповідати вимогам політграмоти, за це ручить нам факт, що вийшла вона »за редакцією (чит. цензурою) і з передмовою« самого В. Целларіуса

Отже не так; лихо не дрімає. Найшлася гром-ка Олена Шмаргонь, яка перевищила й »самого«. У »Вістях« Nr. 117 вона робить нещасному авторові, і без того слабої книжки, ще такі принціпові заміти:

»Висновку, що кооперація за капіталізму засуджена на капіталістичне переродження, що кооперативний рух у цілому там підпорядкований капіталістичній системі і служить її інтересам — автор не робить (що за злочинство! — Ред. Кооп. Р-ки). Більше того: він навіть шукає в цім капіталістичнім багні... соціялізму.«

Автор позваляє собі, мовляв, на такі фрази:

»Колективний рух найбільш поширюється як-раз у ті моменти, коли економічний стан селянства гіршає.«

В цім місці гром. Олена Шмаргонь ставить два грізні знаки запиту і продовжує:

»Тобто виходить, що за умов безнастанного зросту добробуту широких селянських мас у Радянському Союзі, селянські колективи засуджено на занепад...«

»Це таке безглуздя, що його не можна зарахувати навіть до ухилу, а пояснити його доводиться звичайним недодуманням...«

Олена Шмаргонь станула на сторожі парткатехізму...

Щастя твоє, гром. Маєвський, що ти »недодуманий,« а то тобі попалоб за »ухил«!

І пиши тут кооперативну книгу та довіряй цензурі самого Целларіуса!

Видав: *Ревізійний Союз Українських Кооператив.* За редакцію відповідав: *Іван Филипович*

Друкарня ОО. Василіян у Жовкві